

Riksdagens protokoll

1999/2000:16

Onsdagen den 20 oktober

Kl. 9.00 – 12.51

Protokoll
1999/2000:16

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 14 oktober.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Skrivelse
1999/2000:19 till skatteutskottet

3 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 13 oktober

KU2 Frågor om styrelseskick och demokrati

Mom. 1 (slopande av trosbekännelsekravet i successionsordningen)

1. utskottet

2. res. 1 (v, fp, mp)

Votering:

235 för utskottet

62 för res. 1

2 avstod

50 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 68 m, 37 kd, 16 c, 1 fp

För res. 1: 37 v, 10 fp, 15 mp

Avstod: 1 s, 1 fp

Frånvarande: 17 s, 14 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 5 fp, 1 mp

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Mom. 2 (övergång till republik)

1. utskottet
2. res. 2 (v)

Votering:

247 för utskottet
45 för res. 2
10 avstod
47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 111 s, 69 m, 37 kd, 16 c, 10 fp, 4 mp

För res. 2: 37 v, 8 mp

Avstod: 3 s, 4 fp, 3 mp

Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Lars Leijonborg (fp) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 3 (utvidgad rösträtt för invandrare)

1. utskottet
2. res. 3 (v, mp)

Votering:

251 för utskottet
52 för res. 3
46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 69 m, 37 kd, 16 c, 14 fp

För res. 3: 37 v, 15 mp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 4 (sänkt rösträttsålder till 16 år)

1. utskottet
2. res. 4 (mp)

Votering:

285 för utskottet
16 för res. 4
2 avstod
46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 69 m, 36 v, 37 kd, 16 c, 12 fp

För res. 4: 1 fp, 15 mp

Avstod: 1 v, 1 fp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Sofia Jonsson (c) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 5 (rösträtt för personer som fyller 18 år under ett valår)

1. utskottet
2. res. 5 (c, mp)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 6 (övergång till vårval)

1. utskottet

2. res. 6 (s, v)

Votering:

153 för utskottet

150 för res. 6

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 2 s, 69 m, 37 kd, 16 c, 14 fp, 15 mp

För res. 6: 113 s, 37 v

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Monica Green och Kjell Nordström (båda s) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Mom. 7 (övergång till skilda valdagar för val till riksdagen respektive kommun- och landstingsfullmäktige)

1. utskottet

2. res. 7 (s, v)

Votering:

153 för utskottet

150 för res. 7

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 2 s, 69 m, 37 kd, 16 c, 14 fp, 15 mp

För res. 7: 113 s, 37 v

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Monica Green och Kjell Nordström (båda s) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 9 (utredning av den s.k. småpartispärren vid fördelning av mandaten i riksdagsval)

1. utskottet

2. res. 8 (kd, v, mp)

210 för utskottet

89 för res. 8

1 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 69 m, 15 c, 13 fp

För res. 8: 37 v, 37 kd, 15 mp

Avstod: 1 fp

Frånvarande: 18 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 3 c, 3 fp, 1 mp

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Mom. 10 (minskning av antalet ledamöter i riksdagen)

1. utskottet

2. res. 9 (m)

Votering:

233 för utskottet

69 för res. 9

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 114 s, 37 v, 37 kd, 16 c, 14 fp, 15 mp

För res. 9: 69 m

Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 15 (införande av bestämmelse om statsministerns avgång efter val till riksdagen)

1. utskottet

2. res. 11 (c)

Votering:

271 för utskottet

29 för res. 11

2 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 114 s, 69 m, 37 v, 37 kd, 14 fp

För res. 11: 16 c, 13 mp

Avstod: 2 mp

Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 16 (lagrådsgranskning av förslag till ändring av grundlag)

1. utskottet

2. res. 13 (m, fp)

Votering:

219 för utskottet

84 för res. 13

46 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 1 m, 36 v, 37 kd, 16 c, 14 mp

För res. 13: 68 m, 1 v, 14 fp, 1 mp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Lars Bäckström (v) och Lars Ångström (mp) anmälde att de avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 32 (ändring i kommunallagen av regler om beslutsfattande i vissa fall)

1. utskottet

2. res. 15 (mp)

Votering:

287 för utskottet

15 för res. 15

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 69 m, 36 v, 37 kd, 16 c, 14 fp

För res. 15: 15 mp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 7 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KU3 Statlig förvaltning

Mom. 1 (ombudsmannaorganisationen)

1. utskottet

2. res. 1 (kd, fp)

3. res. 2 (mp)

Förberedande votering:

51 för res. 1

16 för res. 2

235 avstod

47 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

236 för utskottet

63 för res. 1

3 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 114 s, 69 m, 37 v, 16 c

För res. 1: 37 kd, 14 fp, 12 mp

Avstod: 3 mp

Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 3 (alkoholfri representation)

1. utskottet

2. res. 4 (mp)

Votering:

271 för utskottet

21 för res. 4

8 avstod

49 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 113 s, 69 m, 33 v, 27 kd, 15 c, 14 fp
För res. 4: 4 v, 4 kd, 13 mp
Avstod: 1 s, 4 kd, 1 c, 2 mp
Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 7 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp
Erling Wälivaara (kd) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 5 (förvaltningsmyndigheternas service)

1. utskottet
2. res. 5 (m, fp)
3. res. 6 (kd)
Förberedande votering:
85 för res. 5
36 för res. 6
182 avstod
46 frånvarande
Kammaren biträdde res. 5.
Huvudvotering:
184 för utskottet
117 för res. 5
2 avstod
46 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 115 s, 1 m, 37 v, 1 kd, 15 c, 15 mp
För res. 5: 68 m, 34 kd, 1 c, 14 fp
Avstod: 2 kd
Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Mom. 6 (myndigheternas bemötande)

1. utskottet
2. res. 7 (c)
Votering:
284 för utskottet
17 för res. 7
1 avstod
47 frånvarande
Kammaren biföll utskottets hemställan.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 115 s, 69 m, 37 v, 36 kd, 12 fp, 15 mp
För res. 7: 16 c, 1 fp
Avstod: 1 kd
Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 4 fp, 1 mp

Mom. 7 (homokompetens)

1. utskottet

2. res. 8 (v, fp, mp)

Votering:

234 för utskottet

66 för res. 8

2 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 113 s, 69 m, 37 kd, 15 c

För res. 8: 1 s, 37 v, 1 c, 12 fp, 15 mp

Avstod: 2 fp

Frånvarande: 17 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 1 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

SoU2 Redovisning av fördelningen av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 1998

Kammaren biföll utskottets hemställan.

KrU2 Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter

Mom. 1 (avskaffande av bibliotekslagen)

1. utskottet

2. res. 1 (m, c, fp)

Votering:

202 för utskottet

100 för res. 1

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 36 v, 37 kd, 14 mp

För res. 1: 69 m, 1 v, 16 c, 14 fp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Sven-Erik Sjöstrand (v) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Mom. 8 (distributionsstöd)

1. utskottet

2. res. 3 (v)

Votering:

265 för utskottet

37 för res. 3

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 69 m, 37 kd, 16 c, 14 fp, 14 mp

För res. 3: 37 v

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Mom. 10 (fråga om kulturtidskriftsstöd m.m.)

1. utskottet
2. res. 5 (kd, mp)

Votering:

251 för utskottet

51 för res. 5

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 69 m, 37 v, 16 c, 14 fp

För res. 5: 37 kd, 14 mp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

AU2 Företagshälsovård m.m.

Mom. 1 (avslag på propositionen m.m.)

1. utskottet

2. res. 1 (m)

3. res. 2 (kd)

Förberedande votering:

71 för res. 1

37 för res. 2

193 avstod

48 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

196 för utskottet

69 för res. 1

37 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 37 v, 16 c, 14 fp, 14 mp

För res. 1: 69 m

Avstod: 37 kd

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Mom. 2 (obligatorisk företagshälsovård)

1. utskottet

2. res. 3 (v)

Votering:

188 för utskottet

37 för res. 3

77 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 24 m, 5 kd, 16 c, 14 fp, 14 mp

För res. 3: 37 v

Avstod: 45 m, 32 kd

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Karin Enström (m), Per Landgren (kd) och Margareta Viklund (kd) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Mom. 4 (definition av företagshälsovård)

1. utskottet

2. res. 4 (fp)

Votering:

187 för utskottet

14 för res. 4

101 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 115 s, 5 m, 37 v, 16 c, 14 mp

För res. 4: 14 fp

Avstod: 64 m, 37 kd

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Mom. 6 (remitteringsrätt m.m.)

1. utskottet

2. res. 7 (fp)

Kammaren biföll utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 8 (analys av företagshälsovård ur könsperspektiv)

1. utskottet

2. res. 8 (v, mp)

Votering:

208 för utskottet

51 för res. 8

43 avstod

47 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 114 s, 65 m, 16 c, 13 fp

För res. 8: 37 v, 14 mp

Avstod: 1 s, 4 m, 37 kd, 1 fp

Frånvarande: 16 s, 13 m, 6 v, 5 kd, 2 c, 3 fp, 2 mp

Mom. 17 (internkontroll m.m.)

1. utskottet

2. res. 10 (m, kd)

Votering:

196 för utskottet

105 för res. 10

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Forskningsfrågor

4 § Forskningsfrågor

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU3

Forskningsfrågor (prop. 1998/99:94)

Anf. 1 PER BILL (m):

Herr talman! Det här betänkandet heter *Forskningsfrågor*, och bakom det döljer sig del 1, kan man väl säga, av Forskning 2000-kommitténs förslag. Man kan också säga att det kanske är de lite mindre kontroversiella delarna som betas av. Sedan ska man ta nya tag med de andra delarna.

I det här betänkandet tas bl.a. upp frågor kring statens uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete, om forskningens omfattning, inriktning och fördelning och om samverkan mellan universitet och högskolor och samhället i övrigt.

Herr talman! Låt mig inledningsvis yrka bifall till reservation 1 under mom. 1. Naturligtvis står vi bakom samtliga övriga reservationer i betänkandet, men för att vinna tid yrkar vi bifall bara till den första reservationen.

Denna första reaktion på Forskning 2000 är i många avseenden bra. Det är också bra att regeringen avser att lägga fram en samlad forskningspolitisk proposition år 2000. Det är oerhört viktigt att den här propositionen blir så genomarbetad och så bra som möjligt, för det är ett viktigt steg för att förbättra Sverige och se till att Sverige blir ett kunskapsland i den nya ekonomin.

Jag tänker därför använda en stor del av min tid till att försöka ge konstruktiva förslag till hur denna samlade forskningsproposition ska kunna bli så bra som möjligt. Det är ju så att ju tidigare man är ute och debatterar och slåss för sina idéer, desto större chans har man att göra någonting. Chansen att någon här i kammaren skulle ändra åsikt och därmed rösta på ett annorlunda sätt vad gäller just det här betänkandet är ju ganska liten. Det är ju t.o.m. så att det börjar kännas lite grann som om nästan vartenda kommatecken är fastsatt i de propositioner som kommer till utbildningsutskottet, och det vore väl tråkigt om detta utskott och riksdagen enbart skulle vara ett transportkompani.

Det är otroligt viktigt att vi har en bra forskningsstrategi och tydliga och uppföljningsbara mål. Dessa övergripande mål och strategier bör utgå från det arbete som för tillfället görs på landets universitet och högskolor.

Det är också viktigt att vi funderar en del över viktiga frågeställningar, t.ex.: Vad ska staten göra? Och minst lika viktigt: Vad ska staten inte

göra? Vad sköts bäst på marknaderna, och vad kan de frivilliga gemenskaperna bidra med? Hur kan vi skapa synergier mellan den statliga grundforskningen och den tillämpade forskningen runtom på alla företag i Sverige?

Vilka nationella mål bör vi ha, och hur ska vi kunna nå dem? Inom vilka områden ska vi hålla absolut världsklass? Kanske måste vi i dag också fråga oss: Vilka svenska universitet ska om t.ex. fem år hålla absolut världsklass?

Herr talman! Det är också viktigt att vi har en självkritisk omvärldsanalys som belyser viktiga frågor och skeenden i världen. Vad innebär t.ex. skiftet från industrisamhälle till kunskapssamhälle? Vad innebär förändringen som kommer via Internet och möjligheten för alla att koppla upp sig hela tiden?

Vad innebär förändringarna i den nya ekonomin, i nätverksekonomin? Kan vi verkligen konkurrera trots världens högsta skatter, dålig lönebildning och ett kallt och ruggigt klimat minst sju åtta månader om året?

Med utgångspunkt från att all forskning är global borde vi fundera över: Vad innebär den snabbt ökande globaliseringen? Vad innebär kunskapsklustrens framväxt? Har vi några sådana kunskapskluster som kan bli attraktiva i Sverige?

Jag tror också att vi ska fundera lite grann på vad jag skulle vilja kalla för *brain drain* eller *brain gain*, dvs.: Kommer vi ständigt att tappa kompetens och kunskaper, eller kommer vi åter att kunna bli ett land dit individer flyttar för att skaffa sig högre utbildning och för att forska?

Hur skapar vi en sund institutionell konkurrens mellan landets universitet och högskolor såväl på grundutbildningsnivå som på forskningsnivå så att denna konkurrens gör att universiteten står sig i den globala konkurrensen? Vilket konkurrenstryck från omvärlden kommer våra universitet att utsättas för när högre utbildning och forskning alltmer blir en del i utbildnings- och kunskapsmarknaderna?

Vad innebär det snabbt ökande antalet utlandsstudenter? När jag gick ut universitetet 1987–1988 studerade ungefär 2 000 personer utomlands. År 1998 var siffran 31 400. Vilka är möjligheterna, och vilka eventuella risker kan vi se?

Utbildningsministrarnas partibroder Tony Blair har som målsättning att 25 % av alla studenter som studerar utomlands ska studera vid ett brittiskt universitet. Vad innebär det ifall vi funderar på att alltför många länder mycket tydligt säger att de ska dra till sig så många studenter som möjligt?

Vilka kvalitetsmål ska vi sätta för våra universitet och högskolor? Regeringens mål att kvaliteten ska vara lika i hela landet – om det är så jag ska uppfatta det – tror jag är orealistiskt.

Om det vore så, hur kommer det sig då att det t.ex. står tusen platser inom teknik och naturvetenskap tomma på landets mindre högskolor medan det går tre fyra sökande på de mest attraktiva utbildningarna på t.ex. KTH?

Det finns en risk för en gymnasifiering av den högre utbildningen. Vi ska ha tuffa kvalitetsmål, med de ska vara ett slags golv. Hur högt taket är, hur bra universiteten är, ska vi absolut inte ha några restriktioner för. Det får gärna finnas flera universitet i absolut världsklass.

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

Herr talman! Det är viktigt att prata om några övergripande principer. Den viktigaste är frihet för universiteten och forskningen. De andra är högsta tänkbara kvalitet och att forskningen står sig i en internationell granskning. Det är också viktigt att vi funderar över konkreta mål och vilka strategier vi ska ha för att nå upp till de målen.

Om vi t.ex. skulle vilja utexaminera 50 % fler civilingenjörer om fem år, vad innebär det för strategier? Jag tror att det innebär att vi måste låta studenter och forskarstuderande välja var de vill utbildas sig. Det är viktigt att skapa en fond för spetsutbildning inom t.ex. IT och telekommunikation. Det är viktigt att ta bort akademikerskatten.

Om vi i stället satte upp ett mål om att t.ex. tre universitet i Sverige ska vara rankade bland de 20 bästa inom viktiga områden inom bioteknik och IT, vilka strategier bör vi ha då? Jag tror att det då vore klokt att låta kompetensen koncentreras till de kluster där de bästa förutsättningarna finns. Vi skulle fördela forskningsanslagen och använda ett *per review*-system i mycket högre grad än vad vi nu gör så att vi fokuserar på de bästa individerna och på deras forskningsgrupper och projekt.

Vilka strategier är i dag okloka? En fortsatt ökning av forskning som någon typ av regionalpolitisk åtgärd eller som kompensation för nedläggning av militära förband är okloka idéer. Det kan finnas undantag. Ett sådant som vi moderater länge har arbetat för är att vi skulle kunna ha ett rymduniversitet i Kiruna. Här kan det finnas möjligheter.

Herr talman! Åter till propositionen. Det finns många vackra ord. Jag hoppas att regeringen kan leva upp till dem.

Det står: Staten har ett särskilt ansvar för att garantera forskningens frihet. Staten har ett särskilt ansvar för grundforskning och forskarutbildning. Staten har ett särskilt ansvar för att ge förutsättningar för deltagande i internationellt forskningssamarbete. Staten har ett särskilt ansvar för att utveckla former för forskningsinformation och medverka till att forskningsrön tas till vara i alla delar av det svenska samhället. Det är utmärkta förslag. Min fråga är bara: Hur ska de genomföras?

Under rubriken Forskningens omfattning, inriktning och fördelning kan vi läsa att resurserna för grundforskning och forskarutbildning ska öka, i synnerhet vad gäller teknik och naturvetenskap. Till skillnad från Forskning 2000 anser regeringen liksom en samstämmig remissopinion att detta inte ska ske genom att man minskar resurserna till samhällsvetenskaplig forskning.

Vidare anför regeringen att en förstärkning av medel för grundforskning vid de redan etablerade universiteten är en förutsättning för att dessa lärosäten även i framtiden ska vara viktiga instrument för att hävda Sveriges position som en ledande kunskapsnation. Detta är utmärkt bra. Det kan vi vara överens om. Nu gäller det bara att se till att det blir verklighet.

Jag har några frågor till utbildningsministern. Innebär dessa fina ord att vi kommer att se friare universitet och friare forskare? Innebär det en avpolitisering av universitetsstyrelserna? Innebär det flera universitet i stiftelseform? Innebär det att forskningsstiftelserna kommer att befrias? Innebär det ett antal nya friska miljarder till grundforskningen, och varifrån kommer i så fall pengarna? Innebär det att ni har slutat spara på den internationella forskningen?

Herr talman! Jag är övertygad om att Sverige kan bli en av de ledande kunskapsnationerna i världen. Jag är övertygad om att vi kan driva mycket mera forskning i världsklass och skapa kunskapskluster som lockar forskare och företag från när och fjärran till Sverige.

När jag spenderade två månader i Silicon Valley och på andra ställen i USA i våras var det många som kände till klustret kring Uppsala, Stockholm och Mälardalen, och även klustret som sträcker sig från Köpenhamn via Malmö till Lund. De sade att det finns goda möjligheter för Sverige inom telekommunikation i allmänhet och inom trådlös telekommunikation i synnerhet.

Men jag tror också att det krävs stora förändringar av skatterna, lönebildningen och utbildningspolitiken såväl som av forskningspolitiken för att vi ska kunna nå dit. Det gäller att vi ständigt arbetar för att skapa bästa möjliga individ- och företagsklimat. I det sammanhanget är utbildning och forskning i världsklass av största betydelse.

Anf. 2 YVONNE ANDERSSON (kd):

Herr talman! I början av år 1998 presenterade Kommittén för översyn av den svenska forskningspolitiken sina resultat i *Forskning 2000*. Att döma av remissvaren togs den emot med blandade reaktioner. Det var rätt tydligt att olika mottagare och olika intressenter hade sina perspektiv i fokus. Det försvårade naturligtvis för regeringen att bedöma helheten. Forskningen är ett område som av tradition varit relativt autonomt i samhället i den meningen att många inte har insikt i forskningens organisation, styrning och innehåll. Regeringens svar på utredningen och de reaktioner som den väckte kom i den proposition som kom att kallas *Vissa forskningsfrågor*, som vi har yttrat oss om.

Eftersom forskningens olika delar går in i och bygger på varandra borde, tycker vi, alla frågor diskuteras samtidigt. Ändå synes detta relativt otänkbart om man tänker på den utveckling som har skett. Om en avgränsning ändå ska göras är det viktigt att den sker på ett sätt som gör att det blir en helhetssyn.

Jag tänker på några korta minuter redogöra för hur kristdemokraterna tänker kring forskningen.

Herr talman! Vi är överens om att forskningen är en kraft för en positiv samhällsutveckling. Framstående och ekonomiskt ledande nationer har välfinansierad forskning och effektiva forskningsorganisationer med en tydlig struktur på mål och medel. Staten har ett ansvar för att forskning kan bedrivas, men forskningens övergripande mål är också tydligt, dvs. att vinna ny kunskap för att bättre förstå den värld vi lever i och om möjligt förändra den till det bättre. Här har vi ett av problemen. Regeringen har inte sagt något om vilket samhälle vi vill ha. Jag tycker att det är en svaghet hos regeringen att inte presentera en genomtänkt målbild före det att resurser fördelas på olika områden. I stället för att diskutera målet väljer tydligen regeringen att diskutera medlen för att nå dit. Det är möjligt att vi får lite mer tydlighet omkring målen här i kammaren i dag av utbildningsministern.

Kristdemokraterna vill ha ett samhälle där enskilda medborgare upplever ett välbefinnande i relation till vars och ens förutsättningar och önskemål. Människan är i centrum samtidigt som hon är en del av samhällsutvecklingen. Detta innebär att människor och samhälle finns i ett

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

komplext samspel som i sin nuvarande form bygger på och är beroende av både humanistiskt och samhällsvetenskapligt kunnande och naturvetenskapligt och tekniskt kunnande. Det kunnande som i dag finns är vi skyldiga att förvalta och bygga vidare på.

För att vi ska nå ett bra samhälle är högre utbildning och forskning viktiga medel, och de är ömsesidigt beroende av varandra. Grundutbildningen bidrar till lämpliga forskare. För att kunna bedriva god vetenskaplig utbildning krävs forskning. Därför måste inriktningen från staten harmonisera mellan grundutbildning och forskning. Genom medelstillelningen visar staten i vilken riktning som man önskar att samhället ska utvecklas.

Regeringen har de senaste åren expanderat högskolans utbildningsplatser och forskningsresurser mot naturvetenskap och teknik. Detta är viktiga kunskapsområden när det gäller att bibehålla landets konkurrenskraft. Utbildningsplatserna har ökat i sådan omfattning att det på många lärosäten i dag är svårt att fylla platserna. I Svenska Dagbladet i måndags klargjordes att det finns 9 000 fler platser än behöriga elever som lämnar gymnasieskolan.

Samtidigt med detta har utrymmet för humaniora och samhällsvetenskap minskats. Köer av studenter finns till utbildningsplatser på filosofisk fakultet. Många ungdomar har intresse och begåvning för studier inom humaniora och samhällsvetenskap – ett intresse som faktiskt inte tas på allvar och som inte tas till vara av samhället. Ungdomarna får inte möjlighet att utvecklas utifrån sina intressen.

Samtidigt besitter landets lärosäten en hög kompetens just inom de ämnen som studenterna efterfrågar. Denna kompetens utvecklas inte, och försvinner i sämsta fall, om inte staten tar ett ansvar för dess överlevnad. Vi kan inte riskera att få en förlorad generation med avseende på kunskapsutvecklingen inom humaniora och samhällsvetenskap. Kristdemokraterna vill därför förvalta och utveckla kunnandet också inom dessa områden. Det är en kunskap som är en del av vårt kulturarv och som behövs, och som ska vara levande också i framtiden.

Den samhällsutveckling som nu sker är en övergång från industrisamhälle till kunskapssamhälle. Förändringskraften ligger i kunskapsdimensionen. I industrisamhället var det forskningens resultat som fokuserades, och den typen av forskning måste också framdeles vara kraftfull. Men i kunskapssamhället är det däremot forskningsprocessen och forskaren som står i centrum. Kunskapen är därför inte värdenneutral utan framtolkas utifrån teorier och perspektiv. Därför är det viktigt att värdegrunden för forskningen blir tydlig.

Vårt samhälle har sina rötter i västerländsk humanism förankrad i den kristna etiken. Det rör värden som handlar om – det har vi nästan tjatat om, men det behöver upprepas att döma av den utveckling vi har – människolivets okränkbarhet, frihet för enskilda, solidaritet med svaga, jämställdhet och alla människors lika värde. Dessa värden ska vara vägledande för byggandet av det framtida samhället, och dessa värden måste därför också vara vägledande för forskningen.

För kristdemokraterna är det viktigt att uppnå det övergripande målet med forskningen. För att nå det krävs en funktionell och effektiv organisation och strategi vid urval och fördelning av medel. Den måste växa fram utifrån en värdeförankrad forskningspolitik.

Herr talman! Jag vill ge ett exempel på att värdegrunden också gäller forskningens villkor. Det gäller våra yrkanden att femårsgränsen för forskarassistenter ska tas bort. I dagsläget måste tjänst erhållas inom fem år efter disputation. En sådan regel förhindrar andra önskemål för forskare, t.ex. att ta föräldraledigt, att söka projektarbete internationellt eller att ta annan tillfällig tjänst. Många nyblivna föräldrar, och särskilt kvinnor, hindras att komma vidare i den akademiska karriären genom denna gräns.

Sammanfattningsvis och något tillspetsat skulle jag vilja säga att staten ger medel till forskning för att utveckla framtidens samhälle utan att ange mål för hur samhället ska se ut. Staten ger medel i huvudsak till naturvetenskap och teknik vilket tyder på att teknifieringen anses vara vägen till ett bra samhälle. Ungdomarna, som ska vara i det här samhället, vill utbilda sig i humaniora, men de nonchaleras i hög grad. Forskarna själva synes sitta på åskådarläktare under tiden som kampen mellan ungdomarnas vilja och fria val och regeringens styrning pågår. Skälen till detta kanske utbildningsministern känner till.

Herr talman! Nonchalansen mot ungdomarnas önskemål och obalansen i medelstildelning mellan å ena sidan humaniora och samhällsvetenskap och å andra sidan naturvetenskap och teknik är oroande. De långsiktiga konsekvenserna av regeringens ensidiga satsningar är svåra att överblicka. Jag ser det som synnerligen angeläget att regeringen anlägger ett helhetsperspektiv på forskningen och i det anger värdegrunden, målet för samhällsutvecklingen och medlen – en tydlig strategi för att nå dit. I det arbetet ska också de som främst berörs involveras.

Herr talman! Jag står bakom Kristdemokraternas samtliga reservationer, men för tids vinning yrkar jag bifall till reservation 3 under mom. 3.

Anf. 3 SOFIA JONSSON (c):

Herr talman! För ungefär 100 år sedan hävdade chefen för det amerikanska patentverket att alla uppfinningar som kunde göras redan var gjorda. I dag kan man tycka att det var ett ganska naivt uttalande, eftersom vi vet att det har hänt en hel del sedan dess. Jag tror inte att någon här inne i dag skulle hävda samma sak, utan i stället mena att vi bara är i början av den utveckling som vi har påbörjat.

Utifrån detta är den fria och kritiska forskningen ett omistligt inslag i det öppna samhället. Det är en huvuduppgift för forskningspolitiken att slå vakt om det öppna samhället och stimulera ett fritt kunskapssökande. Många av de viktigaste upptäckter som gjorts har varit resultat just av den fria forskningen och det förutsättningslösa sökande som sker i form av den grundforskning vi har haft. Det är genom upptäckterna i grundforskningen som basen läggs för framgångsrikt framtida tillämpat forsknings- och utvecklingsarbete. Den kunskap som uppnåtts genom grundforskningen är också den som i dag utgör basen för utbildningen vid universiteten och högskolorna.

Centerpartiet välkomnar utifrån detta den början till insats som regeringen gör för forskningen. Det är viktigt att stärka det öppna samhället och att kvalitetssäkra utbyggnaden av den högre utbildningen. Men satsningen på det arbetet måste vara långsiktig. Det måste finnas stabila spelregler inom forskningspolitiken. För att det ska uppnås detta krävs en

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

genomgripande diskussion med början nu. Det behövs en bred förankring för det långsiktiga forskningsarbetet.

Herr talman! Enligt Forskning 2000 förutsätter ytterligare utbyggnad av de fasta forskningsresurserna vid de små och medelstora högskolorna att antalet forskarutbildade lärare ökar och att forskningen vid högskolorna visar sig uppfylla kvalitetskriterierna t.ex. genom att öka andelen medel som erhålls i vetenskaplig konkurrens från forskningsråden.

Det här innebär rimligen högt ställda krav på statsmakterna. De mindre och medelstora högskolorna måste ges möjlighet att bevisa sin vetenskapliga kvalitet. Vid många högskolor, främst de mindre och medelstora, finns inte i dag möjligheter att konkurrera om forskningsmedel med något så när likvärdiga förutsättningar som de stora högskolorna och universiteten. Högre utbildning ska bedrivas på vetenskaplig eller konstnärlig grund sägs det ju. En egen forskning är därför nödvändig för att säkra grundutbildningens kvalitet vid alla lärosäten. Dels måste lärosätets egna lärare ges möjlighet att forska för att vidareutveckla sin roll, dels är högskolornas forskning viktig för att kunna attrahera nya lärare och forskare.

Propositionens skrivningar om de nya högskolornas forskning är därför, som jag ser det, djupt otillfredsställande. En medveten kvalitetssatsning måste följa på den expansion som har skett inom högskolorna och universiteten. Den måste innebära ökade resurser till alla lärosäten för att bygga upp och kvalitetssäkra den egna forskningen och därmed möjliggöra en prövning för fortsatt ökade forskningsresurser i den miljö man har.

Staten har ett ansvar för att forskningsmiljöer kommer till stånd och för att högskolorna ges förutsättningar att själva utveckla sin forskning och därmed konkurrera om forskningsmedel från t.ex. råden. Jag ser att det därför finns skäl att vi nu lägger fast en plan för att bygga upp och stärka forskningsmiljöerna vid alla landets högskolor.

Herr talman! Man kan fundera på hur man ska göra för att stärka forskningen och ge möjligheten att kvalitetssäkra den högre utbildningen. Vi i Centerpartiet föreslår en övergång till ett enhetligt anslag för grundutbildning och forskning för samtliga högskolor och universitet. Anslaget differentieras med nya principer för forskningsfinansiering och bygger på vårt förslag om en kvalificeringstrappa i tre steg. Genom ett enhetligt anslagssystem skapas förutsättningar för ett höjt och sammanhållet basanslag för forskning som helt enkelt följer av det utbildningsuppdrag som lärosätena har tilldelats. Mindre och medelstora högskolor ska kunna ansöka om examensrättigheter på allt högre nivå, och prövningen till examensrättigheterna ska ske efter klara kriterier. För varje steg i kvalificeringstrappan ska lärosätena få ökade, tydliga resurser.

Förslaget innebär därmed att förutsättningar skapas för högskolan att successivt utveckla en bredd och ett djup, och att högskolan successivt får den planering och den uthållighet som krävs för forskning och utbildning.

Hur ser då kvalificeringstrappan ut? Den har som sagt tre steg.

Det första trappsteget omfattar all högskoleutbildning och alla högskolor. Det ger ökade möjligheter för samtliga högskolor att bedriva forskning. Därmed uppnås också högskolelagens krav på nära samband mellan utbildning och forskning.

I det andra trappsteget kompletteras basanslaget med ett tilläggsanslag. De högskolor som fått rätten att utfärda magisterexamen i ett ämne ska också ha fasta forskningsanslag för det ämnesområdet. Examensrätten vad gäller magisterexamen följs med automatik av resurser för forskning och forskarutbildning. I de ämnen där högskolorna i dag saknar rätt till magisterexamen ska de fortsättningsvis efter prövning få rätt att utfärda examen och därmed också få tilläggsanslag. Resurserna till detta ska vara av en sådan omfattning att de ger möjlighet att bygga upp kvalitet och ger underlag för professurer. Vi anser att resurser kopplade till magisternivå ska vara så tilltagna att högskolorna kan bygga upp en forskarorganisation med en sådan bredd och sådant djup att det tredje trappsteget kan nås.

Det tredje steget innebär att de högskolor som uppnått bredd och djup i utbildning och forskning efter prövning av Högskoleverket ska kunna få examensrättigheter för licentiat- och doktorsexamen. Närmare kvalitativa och kvantitativa kriterier för detta bör Högskoleverket fastställa. Kriterierna ska vara kända enligt den princip som gäller för magisterexamen. En del i prövningen ska vara att högskolorna givits rätt att inrätta professurer.

Vårt förslag om kvalificeringstrappa skapar därmed förutsättningar för högskolan att successivt utveckla den bredd och det djup den behöver. För de högskolor som får examensrättigheter ska det vara möjligt att efter prövning inrätta vetenskapsområde och vidare att uppnå universitetsstatus eller utvecklas till profilhögskolor.

Herr talman! Men anledning av detta yrkar jag bifall till reservation 4 under mom. 6.

Herr talman! Enligt den forskningspolitiska utredning som finns bör myndighetsstrukturen för forskningsfinansiering renodlas till fyra nya forskningsområden motsvarande de fyra vetenskapsområdena.

Det är väl detta förslag som har väckt mest debatt av det som har framkommit. Debatten visar också tydligt att det krävs ytterligare överväganden av oss inför ett beslut om en förändrad myndighetsorganisation.

Det är visserligen bra att regeringen skjuter upp avgörandet om den framtida myndighetsstrukturen för forskningsfinansieringen. Men jag tycker ändå att regeringen borde kunna vara något tydligare om behovet av en enklare struktur och om behovet av att också i framtiden trygga finansieringen för den tvärvetenskapliga forskningen, t.ex. miljöforskning, forskning om lärande och socialvetenskaplig forskning, som utgångspunkt för den fortsatta beredningen. Det hoppas jag att utbildningsministern lyssnar på och ger kommentarer till senare.

En tänkbar modell för den framtida forskningsfinansieringen skulle kunna vara att de fyra forskningsråd och den samverkansnämnd som utredningen föreslår kompletteras med ett mindre antal tvärvetenskapliga råd, motsvarande angelägna forskningsinsatser som inte passar in i de disciplinärt orienterade råden. Dessa bör, liksom de råd som utredningen föreslår, vara forskarstyrda och ge anslag baserade på inomvetenskapliga kriterier. Antalet råd, liksom deras syften och anslag, bör prövas återkommande, förslagsvis i anslutning till de forskningspolitiska propositionerna.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Ytterligare en modell för detta skulle kunna vara en medveten satsning på att stärka forskningsrådets samverkansnämnd, som föreslagits i utredningen, och förbättra dess möjligheter att finansiera tvärvetenskapliga projekt. Detta bör i så fall förenas med en medveten satsning på utbyggnad av institut för den mer sektoriellt motiverade forskningen.

Mycket grundforskning bedrivs över de traditionella disciplinära gränserna, vilket inte alltid uppmärksammas i forskningsfinansieringen. Jag anser därför att staten rimligen bör ha ett ansvar, utöver vad regeringen föreslagit i propositionen, för att främja gränsöverskridande perspektiv och tvärvetenskaplig forskning. Det händer att man sätter likhetstecken mellan grundforskning och disciplinärt orienterad forskning. Vi i Centerpartiet vill framhålla att också tvärvetenskaplig forskning kan vara en grundforskning, vilket som sagt inte alltid framkommer i diskussionen om forskningspolitiken.

Herr talman! En svårighet för forskningspolitiken är att samhället saknar överblick över de offentliga forskningsresurserna och att prioritering av forskning därför blir svårare. Utbildningsdepartementet svarar i dag för ungefär hälften av de offentliga medlen till forskning. Den andra hälften består av sektorsmedel och kontrolleras av en mängd departement samt ett antal olika forskningsråd. De olika departementens forskningsanslag är sedan i sin tur utspridda på en rad statliga verk.

Oavsett hur den framtida myndighetsstrukturen för forskningsfinansiering utformas kommer den offentliga forskningsfinansieringen att vara förhållandevis oöverskådlig, inte minst då varje myndighet föreslås få ansvar för den egna uppdragsforskningen. Sammanställningar av strukturer för forskningsfinansieringen visar tydligt på behovet av att skapa en samlad bild av hur offentliga medel för forskning används. Vi i Centerpartiet anser därför att en ordning bör prövas där all offentlig forskningsfinansiering redovisas i en samlad forskningsbudget.

Slutligen, herr talman, menade den forskningspolitiska utredningen att dess slutbetänkande borde utgöra grunden för en fortsatt diskussion om den svenska forskningspolitiken. Det blev som sagt en hel del diskussion kring betänkandet, men diskussionen behöver inte avstanna med det. Många viktiga frågor – jag har tagit upp myndighetsorganisationen, tvärvetenskapens finansiering och forskarutbildningen – återstår att lösa och förtjänar en fortsatt bred diskussion utanför Utbildningsdepartementet.

Jag anser därför att den fortsatta beredningen av forskningspolitiken inte ska hanteras internt inom Regeringskansliet. Vi i Centerpartiet förutsätter att regeringen kommer att låta beredningen ske i en dialog med alla forskningspolitikens intressenter. Samtidigt bör forskningspolitiken förankras bland alla riksdagens partier. Jag anser därför att regeringen bör inbjuda såväl de politiska partierna som forskningsintressenterna till överläggningar inför den fortsatta beredningen av forskningspolitiken.

I mitt anförande har jag yrkat bifall till reservation 4 under mom. 6, men jag står naturligtvis bakom alla de reservationer som Centerpartiet har lämnat.

Anf. 4 ULF NILSSON (fp):

Herr talman! Den proposition som vi diskuterar i dag behandlar bara en del av frågorna kring den framtida forskningspolitiken. Regeringen

väljer att återkomma med ett mer fullständigt forskningspolitiskt program under detta riksdagsår. Vi i Folkpartiet är inte helt kritiska till att regeringen avvaktar, framför allt inte om det leder till att regeringen lyssnar till den kritik mot dagens forskningspolitik som finns i olika läger. Vi hoppas också att regeringen gör en kursändring och fr.o.m. nu vill söka en bred politisk förankring för sina förslag.

De nya regler för forskarutbildningen som genomfördes för några år sedan var inte genomtänkta. Följden har blivit att antalet doktorander minskat och att vissa institutioner över huvud taget inte tagit emot nya doktorander under lång tid. Humaniora och samhällsvetenskap har drabbats hårdast. Det har inneburit ett stort slöseri med människor som har förmåga men inte praktisk möjlighet att bedriva forskning. Förtroendet för högskolan fick också en törn, eftersom regeringen demonstrerade hur snabbt spelreglerna kan ändras.

Redan för något år sedan krävde vi i Folkpartiet att doktorandereformen skulle rivas upp, med en förhoppning att den nye utbildningsministern skulle ändra kurs. Även undervisningskvaliteten hotas av bristen på disputerade lärare. Inte minst de nya högskolorna tvingas tillsätta många lärare utan riktig forskarutbildning. På det sättet blir många högskolor för lång tid framöver utan lärare med forskarutbildning. Studenterna i Sverige behöver fler disputerade lärare, inte färre. Doktorandereformen måste rivas upp, och dessutom måste fler doktorandtjänster inrättas. Mer pengar till forskning via forskningsråden måste också tillföras. Det är utmärkt med olika externa finansiärer, men för den fria grundforskningen behövs det en grundplåt med resurser som högskolorna själva disponerar.

Herr talman! Mångfald och frihet inom forskningen har ett egenvärde, eftersom olika forskningsresultat inte går att förutse. Forskningsresultat behöver inte omedelbart ge avkastning, men de kan mycket väl visa sig vara en viktig pusselbit senare. Därför måste grundforskningen tillförsäkras resurser som kan utnyttjas självständigt av de olika universitetet och högskolorna. Basresurserna i form av fakultetsanslag och fasta resurser för forskning måste öka. Det föreslår också Folkpartiet i årets budgetmotion, liksom i tidigare års motioner. Det är också viktigt att mångfald och oberoende finns gentemot den politiska makten. Därför vill vi att en del av de statliga resurserna omvandlas till grundplåtar för fler fria stiftelsedrivna universitet och högskolor.

Regeringen slår i propositionen fast att kontakten med det omgivande samhället är viktig och nödvändig, och det tycker jag är riktigt. Det måste skapas öppenhet och dialog med det omgivande samhället, och det måste skapas så många mötesplatser som möjligt. De tankarna ligger i linje med vad utredningen om forskningsetik för fram, och en del av den kommitténs förslag skulle kunna debatteras redan nu. Förslagen handlar om kontakten mellan högskolan och det omgivande samhället.

Behovet av utbildning i forskningsetik anser jag att riksdagen redan nu kunde ta ställning till. Sådan utbildning borde vara obligatorisk i forskarutbildningen och också ges en ämnesanknuten utformning.

Ökad satsning på populärvetenskap är också viktigt för att förbättra förtroendet mellan forskare och allmänhet utanför forskarvärlden. T.ex. borde populärvetenskapliga framställningar få ett ökat meritvärde. Andra förslag från den forskningsetiska kommittén är att öka antalet lekmän i

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

de forskningsetiska kommittéerna och att över huvud taget göra en större satsning på populärvetenskap.

En annan fråga gäller patenträttigheter för forskare och den tas upp av utredningen Forskning 2000. Man föreslår ett avtal som reglerar rätten till olika forskares uppfinningar. Enligt Folkpartiets mening borde Sverige utveckla ett system som påminner om det danska när det gäller patent. Där är forskaren skyldig att informera universitetet om sin uppfinning. Efter värdering sker en förhandling mellan universitetet och forskaren som kan leda antingen till att forskaren eller universitetet mot ersättning får rätten till uppfinningen.

Regeringen väljer att föreslå förhandlingar om kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter. Folkpartiet anser att ett klargörande genom lagstiftning skulle vara till fördel både för den enskilda forskaren och för universitetet eller högskolan.

Herr talman! Jag bevistade en professorsinstallation för några veckor sedan. Samtliga 15 installerade professorer var män. Var för sig var de naturligtvis fullt värdiga sin utmärkelse, men de är ändå inte som grupp representativa för den kompetens som finns i svensk forskning. På grundutbildningen är andelen kvinnor 50 %, men på professorsnivå endast 10 %. Det är helt uppenbart att kvinnornas möjlighet att göra karriär och till slut nå professur är betydligt sämre än männens. De mer eller mindre osynliga strukturer som lägger hinder i vägen för kvinnorna inom forskningen måste göras synliga.

Folkpartiet föreslår i sin motion med anledning av propositionen att en genomgång med genusperspektiv måste göras av de senaste årens professorstillsättningar, där både män och kvinnor varit bland de främsta kandidaterna. Hur har sakkunniga valts? Finns skillnader i hur forskning och undervisningsförmåga bedömts? Sedan kan resultaten läggas till grund för en åtgärdsplan för att utveckla jämställdhet inom forskningen.

Folkpartiet anser också att genusforskningen behöver sina egna tilldelade medel och inte enbart kan bedrivas integrerad i annan forskningsverksamhet. Vi hoppas att regeringen kommer med konkreta förslag om jämställdhetsfrågor i nästa forskningsproposition.

Herr talman! Diskussionen om högskolor och forskning behöver föras brett i samhället. Regeringen föreslår nu att en arbetsgrupp ska bildas med uppdrag att föreslå myndighetsorganisation för forskningsfinansiering. Från Folkpartiets sida anser vi att den utredningen är så viktig att även de politiska partierna ska vara med i diskussionerna. Målet måste vara att högskolor och forskning nu äntligen får klara spelregler som gäller under lång tid och att de får tillräckliga resurser för att kvaliteten ska lyftas i samma takt som kvantiteten har ökat i svensk högskolevärld.

Jag nöjer mig för att spara tid med att yrka bifall till reservation 5 av Folkpartiet angående mom. 16.

Anf. 5 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s):

Herr talman! Siffror är för mig väldigt ofta korrekthetens och tråkighetens uttrycksform. Men det händer att de får perspektiven att vidgas och ljuset att spela över omvärldens snabba förändringar. Jag ska pröva ett par.

90 % av alla forskare som någonsin har levt lever nu. Sverige har i dag lika många forskarstuderande som vi hade gymnasister under 1950-

talet. Det är bara 45 år sedan. År 2010 kommer 50 % av sysselsättningen i Sverige att finnas i kunskapsproducerande verksamhet, enligt de senaste beräkningarna.

Dessa siffror beskriver, åtminstone för mig, väldigt kortfattat och väldigt klart ett samhälle där kunskapsmängden ökar i ett rasande tempo. I detta samhälle ger utvecklingen av informationstekniken samtidigt många fler människor möjligheter att ta del av nya kunskaper medan de fortfarande är väldigt nya och färska. Dessutom kan de ta del av forskningsresultat.

Så växer ett internationellt kunskapssamhälle fram, där den gemensamma kunskapsbasen hela tiden vidgas och fördjupas. Det är helt klart att i ett sådant samhälle spelar forskning och utbildning huvudrollen.

Sverige ligger i dag väl framme vad gäller satsningar på forskning och utbildning i jämförelse med likvärdiga länder. Det är nu väldigt viktigt att vi startar en långsiktig process för att skapa förutsättningar för svensk forskning att aktivt bidra till ökad kunskap och ökat välbefinnande, inte bara nationellt utan även internationellt.

Vi ser regeringens proposition *Vissa forskningsfrågor* som ett första steg i denna långsiktiga process. Jag tänker till skillnad från Per Bill debattera en proposition som faktiskt ligger på riksdagens bord i dag, trots att det skulle vara lockande att debattera den som kommer till våren. Men jag väljer att vänta tills den ligger på bordet.

Som utgångspunkt för det långsiktiga arbetet bör vi lägga fast vilka uppgifter i fråga om forskning och utvecklingsarbete som ska vara statens. Vi delar regeringens uppfattning att staten ska ha det övergripande ansvaret för att det svenska samhället tar till vara ny kunskap. Vi delar också uppfattningen att staten har det särskilda ansvaret för att garantera forskningens frihet, för grundforskning och för forskarutbildning. Det är samtidigt staten som ska ge organisatoriska ramar för utförande av forskning, liksom förutsättningar för deltagande i internationell forskning.

Riksdag och regering ska lägga fast riktlinjerna för de övergripande forskningspolitiska besluten, medan besluten om medelsfördelning och verksamhet ska fattas av de organ som har den största sakkunskapen på de olika vetenskapliga områdena.

Det jag nu sagt tycker jag ger en bra bild av förhållandet i dag mellan den politiska nivån och forskningens utövare. När jag läser moderaternas partimotion får jag föreställningen att den måste vara skriven i en annan tid, i ett annat land. Hur ska jag i vårt öppna demokratiska samhälle förstå att det mest väsentliga att framföra i detta sammanhang är kravet: "För det första måste forskningen stå fri att utan politiska anvisningar söka ny kunskap och fritt från statsmakterna kunna framföra kritik."

Anser verkligen Per Bill att forskningen i Sverige i dag söker kunskap efter politiska anvisningar och inte fritt kan framföra kritik?

Herr talman! Vi delar även regeringens uppfattning att det är nödvändigt att öka resurserna för grundforskning och forskarutbildning. Det är framför allt forskningen på de tekniska och naturvetenskapliga områdena som behöver resursförstärkning, men denna förstärkning får inte gå ut över den samhällsvetenskapliga forskningen. I ett samhälle som genomgår en så genomgripande strukturomvandling som det västerländska industrisamhället nu gör, är det väsentligt att kunna stödja och utveckla en forskning som ökar vårt medvetande och vår kunskap om vad som

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

egentligen sker i allt det som synes ske i ett rasande tempo runtomkring oss.

De ökade forskningsresursernas fördelning i framtiden mellan de olika lärosätena bör så småningom ge underlag för en mycket spännande och konstruktiv debatt i kammaren. Vi delar regeringens uppfattning att det nu, i första hand, är de nya universiteten som behöver ökade resurser för grundforskning och forskarutbildning. Men med de nya universitetens, liksom de mindre och medelstora högskolornas, inträde på forskningsarenan skapas nya möjligheter till profilering och samverkan mellan olika lärosäten, mellan olika institutioner och forskargrupper, vilket i sig kan skapa nya, spännande tvärvetenskapliga fält.

Herr talman! Utredningen Forskning 2000, som ligger till grund för den proposition som vi i dag behandlar, skapade mycket debatt. Några av de formuleringar som orsakade viss förvirring tar vi ställning till i dagens beslut. Vi tycker att det är bra att regeringen inte föreslår några ändringar i skrivningarna i högskolelagen om universitets och högskolors samverkan med det omgivande samhället. Behovet av denna samverkan framstår mer och mer som en nödvändighet för att högskoleutbildningarna ska kunna förnyas i samma takt som den omgivande arbetsmarknaden förnyas. Vi tycker också att det är bra att regeringen föreslår en fortsatt allsidig sammansättning av forskningsstiftelsernas styrelser. När man lyssnar på Per Bill kan man tro att det endast är politiker som sitter i dessa styrelser. Det är en mycket allsidig sammansättning. Dessa styrelser bildar faktiskt en bas för en nödvändig dialog mellan forskningens olika intressenter i dag.

Herr talman! Med dessa avslutande lovord till regeringen yrkar jag bifall till majoritetens skrivningar i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 6 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Majléne Westerlund Panke tog upp bl.a. frågan om den internationella forskningen och lovordade att Sverige måste vara med där. Innebär det att vi kan se slutet av de besparingar som har gjorts under de senaste åren? Kan vi t.o.m. se öknings på dessa områden?

Jag ska svara på frågan jag fick. Det är inte bara jag som har haft en hel del att anföra mot regeringens utnämningsspolitik. Det är en stor skillnad om det är universitetet som väljer att välja in en politiker i sin styrelse eller om det är regeringen eller riksdagen som bestämmer vilka som ska sitta i styrelsen.

Vem vågar bita den hand som föder en? Vem vågar vara kritisk mot t.ex. forskningsstiftelserna om det sitter många socialdemokratiska politiker där? Vågar man då tala om att all arbetsmarknadspolitik borde läggas ned eller att olika stöd och subventioner borde tas bort? Jag är helt övertygad om att socialdemokraternas utnämningsspolitik är en hämmande faktor när det gäller friheten att fritt våga säga något och att fritt välja intressanta forskningsämnen.

Anf. 7 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! Jag ska direkt haka på det Per Bill säger om politiseringen av styrningen av universitet, högskolor och forskningsstiftelser.

Jag är lite oroad över den mytbildning som sprids i dag internationellt om hur det ser ut med den s.k. politiska styrningen. I dag finns en forskning som i allra högsta grad är fristående, men det finns också forskning som kanske inte är det på samma sätt som den forskning som finns vid universitet och högskolor. Per Bill talar om politiska anvisningar som en stor fara för svensk forskning i dag. Men det är inte den hotbilden jag möter när jag talar med enskilda doktorander och forskare. Där förs diskussionen från ett helt annat håll, nämligen att det är svårare att vara kritisk mot de externa forskningsfinansiärerna. De medlen är mer lättflyktiga än medel som kommer från staten som garant för grundforskning och forskarutbildning.

Vi borde kanske diskutera friheten i forskningen från flera håll. Det är den externa finansieringen som har ökat starkt i forskningsvärlden.

Anf. 8 PER BILL (m) replik:

Herr talman! Det är som Majléne säger, nämligen att det finns hjältar som vågar stå upp och exakt tala om vad de kommer fram till i sin forskning och som väljer att forska om för såväl den politiska eliten som externa finansiärer kontroversiella frågor. Det är just dessa som vi behöver fler av.

Om det finns en mångfald av finansiärer finns det en större möjlighet att söka anslag och finna vägar att finansiera sin forskning än om allting förr eller senare ligger under socialdemokratisk kontroll och makt. Ni brukar föredra att säga ”ligger under demokratisk kontroll”.

Anf. 9 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! Det måste vara trist, Per Bill, att ha grundsynen i sitt politiska arbete att socialdemokrati och demokrati är samma sak och att politiker i styrelser för högskolor, universitet och forskningsstiftelser med nödvändighet måste vara socialdemokrater. Det kanske beror på att Per Bills grundinställning är att det alltid kommer att vara socialdemokratin som kommer att ha majoriteten i det här landet och därför naturligt kommer att bilda underlaget för nomineringarna.

Men det är väl inte riktigt så vi ska se på det Per Bill kallar för politiska personer i styrelser. Det är personer med starka intressen på forskningsområdet, men de har ett intresse med en annan ingång i systemet, nämligen ett intresse för allmänheten och för att få insyn i styrningen av universitet och högskolor.

Det kanske i första hand är insynen som politikerns roll gäller i de här sammanhangen, inte styrningen, påverkan eller försöken att blockera, som Per Bill hela tiden kommer fram till.

Anf. 10 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har två frågor som jag skulle vilja ställa till Majléne Westerlund Panke. Hon visade i sitt anförande på hur viktigt det är att stärka högskolorna och universiteten vad gäller kvalitet och forskning. Hon sade också att man den här gången satsar på de nya universiteten med rejäla medel för att kunna förstärka forskningen och kvaliteten där. Jag ser inte riktigt att ambitionerna är så höga i era förslag vad gäller den här stora förstärkningen. För det första är siffrorna låga, och för det andra kommer pengarna väldigt sent.

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

För att klara den långsiktiga utvecklingen och forskningen samt den kvalitetssäkring som Majléne Westerlund Panke pratar om, krävs det långsiktiga principer. Hur skulle Majléne Westerlund Panke vilja att den långsiktiga planeringen såg ut? Hur kan vi framföra den här i riksdagen?

Herr talman! Jag tycker inte att regeringen och socialdemokraterna har visat något större intresse av en bred överenskommelse vad gäller forskningspolitiken. Ser Majléne Westerlund Panke det som viktigt att ha en bred överenskommelse och att fortsätta diskussionen?

Anf. 11 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! När det gäller långsiktigheten utgår jag från att det är de här principerna vi kommer att diskutera när regeringen har lagt den forskningspolitiska propositionen till våren. Vi sitter just nu mitt uppe i diskussionerna om hur den här långsiktigheten ska se ut. Därför vill inte jag i dag gå ut och tala om mina visioner av långsiktigheten. Det blir ju väldigt lätt så att när man ska ta ett beslut någon gång i vår kommer man att vara knuten till det man yttrade i oktober. Eftersom det här är en process måste det hela tiden finnas möjlighet att förskjuta positioner osv.

Om Sofia Jonsson lyssnade på mitt anförande hörde hon att jag där talade om de möjligheter jag ser på den forskningspolitiska arenan i dag. Intresset för forskning som sådan har ökat väldigt markant ute i samhället i stort och även bland oss enskilda politiker. Jag tror att vi inför forskningspropositionen i vår kommer att få en väldigt stimulerande och intressant debatt just om principerna för forskningens struktur, organisation, profilering osv.

När det gäller de breda överenskommelserna kan jag säga att det alltid är stabilt och bra med breda överenskommelser, men då måste de baseras på ett gemensamt brett ideologiskt synsätt. Det ser jag inte riktigt att vi har i dag.

Anf. 12 SOFIA JONSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är synd att Majléne Westerlund Panke säger att idéer om forskningspolitiken och idéer över huvud taget inte ska diskuteras förrän ärendet ligger på bordet. Det är väl det som är meningen med de diskussioner vi har i kammaren. Det är väl meningen att vi ska föra ut idéer för att få i gång en debatt i hela samhället, speciellt kring de forskningsfrågor och det ärende som vi nu diskuterar, där det verkligen krävs en långsiktig lösning för att trygga kvalitet och forskning. Jag tycker att det är synd.

Majléne Westerlund Panke säger också att intresset för forskningen har ökat. Ja, men det krävs just långsiktighet, inte bara ett fyraårsperspektiv. Man behöver fasta regler för att på högskolorna och universiteten klara av den utveckling som så väl behövs.

Vad gäller en bred överenskommelse, och framför allt en bred diskussion, tycker jag till skillnad från Majléne Westerlund Panke att det är viktigt att försöka hitta den överenskommelsen. Hon diskuterade ju i sitt anförande kvaliteten och möjligheten för många att studera på en bra och utvecklad högskola eller ett universitet.

Anf. 13 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! Precis som Sofia Jonsson hoppas jag att vi når fram till en bred överenskommelse om den forskningspolitiska propositionen. Men jag upprepar att det kräver ett brett gemensamt synsätt i fråga om hur forskningens organisation, struktur och prioritering ska se ut i framtiden. Det är mycket möjligt att vi under tiden kommer att kunna diskutera oss fram till det, och framför allt att vi kommer att kunna göra det när regeringens förslag ligger på bordet.

I dagsläget ser jag snarare att vi i vissa fall har diametralt olika synsätt på forskningen och framför allt på den politiska insynen i forskarvärlden. Jag talar aldrig någonsin om att gå in och styra och påverka, men insynen är väldigt viktig. Den tredje uppgiften, som numera finns inskriven i högskolelagen, är just ett uttryck från oss här i riksdagen att det är viktigt med öppenhet mellan samhälle och universitet eller högskola, just för att få en bred samsyn i fråga om vad forskningen ska rikta in sig mot, vad den ska tjäna osv.

När jag talar om bred samsyn är det alltså inte bara en bred samsyn här i kammaren när vi röstar utan en bred samsyn över huvud taget i samhället. Det vore en god gärning om man kunde diskutera sig fram till det.

Anf. 14 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Majléne Westerlund Panke lyfte fram vikten av att grundutbildning och forskning hör samman. Hon sade samtidigt att medelstilldelningen ska ske av och tillsammans med de sakkunniga inom området och att det är viktigt att det finns en balans mellan områdena.

Då undrar jag: Har filosofiska företrädare varit med och beslutat om hela den utökning som nu har skett på naturvetenskap och teknik när det gäller resurserna på de olika lärosätena? Utöver det stormöte som går under beteckningen dialog, där utbildningsministern har informerat om sina drag, känner inte jag till någon överläggning.

Anf. 15 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! När det gäller utvecklingen av politik, i synnerhet kanske forskningspolitik, är man ju väldigt beroende av den samhällsanalys som finns i samhället i stort i dag. Om man går igenom samtliga länders forskningspolitik, t.ex. inom EU, ser man att det finns en väldigt bred samsyn om vad som krävs när det gäller dels ökade forskningsresurser över huvud taget, dels hur prioriteringen och fördelningen av forskningsresurserna ska ske. Det finns också ett genomgående synsätt att naturvetenskap och teknik är de områden som ska ha den största resursökningen.

Samtidigt finns det en allt större medvetenhet om att man till naturvetenskap och teknik måste kunna koppla humaniora. Jag upplever i dag att vi har ett väldigt öppet och fritt tänkande när det gäller den tvärvetenskapliga samverkan. Det är en av mina största förhoppningar att vi till våren ska hitta en modell för hur man ska kunna finansiera ny tvärvetenskaplig forskning som sker över de gamla disciplinära gränserna.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Anf. 16 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Herr talman! Jag vill tacka för svaret, men nog måste vi påstå att den samhällsanalytiska bild som är allmänhetens egendom inte sätter teknik och naturvetenskap i första rummet i samtliga sammanhang. Kvarstår det faktum att det finns köer av studerande som vill utbilda sig inom humaniora, men dörren är stängd. Platserna, t.o.m. tomma på många ställen, finns inom naturvetenskap och teknik.

Jag delar uppfattningen att vi ska ha kunskap om människan i ett tekniskt samhälle. Det är en nödvändighet. Om vi ska bygga en gemenskap mellan teknik, naturvetenskap, människa och samhälle – vilket jag tror är nödvändigt för att framtidens samhälle ska vara bra – är det då inte rimligt att också satsa resurser på humanistiska områden? Jag tycker knappast att det är etiskt försvarbart att säga att satsningarna på naturvetenskap och teknik inte ska gå utöver humaniora. Om all utökning ligger på naturvetenskap och teknik får självklart humaniora en lägre rangordning.

Anf. 17 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik:

Herr talman! Praktiskt sker väldigt mycket ute på de mindre och medelstora högskolorna i dag. Det är dem jag har besökt oftast. Där låter man helt enkelt väldigt ofta kursmoment från humaniora ingå i utbildningar på den tekniska och naturvetenskapliga sidan. Jag har en tro på att den här praktiska sammankopplingen kommer att öka i framtiden, dvs. att humaniorans roll inte kommer att minska, men att den kommer att förändras. Däremot har jag tyvärr inte lika ofta hittat kopplingen tvärtom, från naturvetenskap och teknik till rent humanistiska utbildningar. Men jag tror att det är precis lika väsentligt.

Jag tror alltså att i den här utvecklingen är det kanske de enskilda utbildningsanordnarna, de enskilda lärosätena, som har kommit ganska långt i ett nytt tänkande när det gäller nya modeller och strukturer för utbildning. Det tycker jag är lovande.

Vad vi måste göra är alltså att kunna ge förutsättningarna för den här typen av samhällskoppling på ett bättre sätt än i dag genom att få, som jag ser det, ett resursfördelningssystem som är något annorlunda uppbyggt.

Anf. 18 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Herr talman! I början av september besökte jag Karolinska institutet i Solna. I besöket ingick som vanligt när jag är ute och reser på högskolor och universitet träff med en rad forskare som berättar om sin verksamhet. Jag tror att ni alla håller med om att det är oerhört stimulerande att träffa forskare mitt i sin gärning, som visar prov på den glädje och kreativitet som finns i svensk forskning i dag.

En av de forskare som jag träffade och pratade med var en mycket ung och framgångsrik hjärnforskare. Hans forskarlag har nyligen gjort banbrytande upptäckter i sitt forskningsområde. Genom att upptäcka hur nya hjärnceller bildas har dessa forskare lagt grunden för helt nya möjligheter att i framtiden behandla allvarliga sjukdomar som Alzheimers, Parkinsons, MS och slaganfall.

Den här unga forskaren hade efter sin disputation vid Karolinska tillbringat en tid vid ett amerikanskt toppuniversitet. Där hade han fått väldigt många anbud på att fortsätta där på mycket goda villkor. Ändå hade

han valt att komma hem till Sverige. Karolinska institutet är för honom en mycket spännande och dynamisk forskningsmiljö.

Trots att han var mycket framgångsrik var det rätt besvärligt även för honom att få medel för att fortsätta sin forskning. Trots att det finns mycket stora resurser finns det väldigt lite av den flexibilitet som gör att en ung framgångsrik forskare med spännande forskarlag snabbt kan få till sig nya resurser. Äldre forskare som trodde på hans forskningsprojekt bidrog och gjorde att han kunde komma i gång på ett bra sätt till slut.

Mötet med denna unga forskare på Karolinska institutet visar för mig på två viktiga saker: dels att svensk forskning på många områden ligger i den absoluta forskningsfronten. Det finns all anledning för oss att ibland känna stolthet över vad vi åstadkommer med de ganska stora resurser som vi "stoppar in" i forskningen. Dels finns det också anledning för oss att fundera på hur vi stärker svensk forskning så att den kan hävda sig väl internationellt även i framtiden. Då handlar det inte minst om unga forskare som ibland kan få svårt att komma vidare därför att vår universitets- och högskolevärld har samma generationsproblematik som överallt annars i samhället. Ungar har svårt att komma in i systemet.

Herr talman! Satsningar på forskning tillsammans med satsning på utbildning på alla nivåer är av grundläggande betydelse för Sveriges framtid, för vår framtida välfärd. Forskningen bidrar också till social och kulturell utveckling. Det bidrar också till ökad internationell förståelse och samsyn. Forskningen bidrar med nya kunskaper som i sann mening kan förbättra världen.

Utgångspunkten för vår forskningspolitik är att Sverige ska befästa sin ställning som en mycket framstående forskningsnation. Sverige är det land inom OECD som avsätter allra störst andel av bruttonationalprodukten till forskning och utvecklingsarbete. Där finns ett starkt svenskt forskningsinriktat näringsliv som bidrar mycket starkt till den tätpositionen. Vår ambition måste vara att Sverige ska behålla en sådan tätposition. Då behövs naturligtvis en långsiktig och medveten strategisk forskningspolitik för de kommande åren.

Den proposition som riksdagen har att ta ställning till nu är regeringens första svar på den utredning, Forskning 2000, som skapade en väldigt stor och intressant debatt om forskningspolitiken, där inte minst aktiva forskare deltog i debatten. Det var bra, och det har gett oss en bra utgångspunkt för en reformerad forskningspolitik. Den här propositionen är ett första led i en långsiktig process som syftar till att vi nu lägger fast långsiktiga riktlinjer för den framtida forskningspolitiken.

Jag vill särskilt tacka Vänsterpartiet och Miljöpartiet för ett mycket konstruktivt arbete under framtagandet av propositionen, tillsammans med s-ledamöterna i utbildningsutskottet.

Nästa stora steg blir den forskningspolitiska proposition som vi nu förbereder och som ska läggas fram under år 2000. Då kommer vi att ta ställning till flera av de förslag som finns i utredningen. Man får också en forskningspolitik som grundar sig på den debatt som vi bör ha om forskningspolitiken fram till dess. Regeringen avser att stimulera den debatten genom att ordna forskningskonferenser, stimulera till ett erfarenhetsutbyte så att vi under den här perioden tillsammans med de forsknings- och kunskapsstrategier som våra myndigheter nu formulerar har ett väldigt

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

bra underlag för en långsiktig forskningspolitik att fatta beslut om nästa år.

Vi kommer också att få ta ställning till en förändrad myndighetsorganisation under nästa år. I dag sitter en särskild utredning och tittar på detta. Jag tror att det finns skäl till att göra en reformering av forskningsfinansieringsorganisationen i Sverige för att ytterligare stärka forskningen.

Den proposition med de förslag och bedömningar som gäller forskningspolitikens långsiktiga inriktning som vi behandlar nu präglas av en väldigt bestämd grundutgångspunkt.

Det är staten, riksdag och regering, som har det yttersta ansvaret för att garantera forskningens frihet. Det är riksdag och regering som har det yttersta ansvaret för att satsa på vital grundforskning och forskarutbildning.

Den syn som Per Bill förde fram tidigare i debatten här under förmiddagen om att staten, riksdag och regering, är ett hot mot det fria forskningen har jag mycket svårt att förstå. Det finns gott om finansiärer till forskning, inte minst i ett land som Sverige. Det finns också gott om olika intressenter som vill ha ett inflytande över forskningen, men det är bara riksdag och regering som kan fatta beslut om att ställa resurser till förfogande för ett långsiktigt kunskapssökande som inte har det kortsiktiga nyttoperspektivet i första hand.

Per Bills resonemang är märkligt också med tanke på att den borgerliga regeringen under den tid som den fick styrka forskningspolitiken lade ytterligare vikt vid det kortsiktiga nyttoperspektivet, t.ex. genom stiftelsernas bildande. Det var ju inte ett bidrag till den fria nyfikenhets-sökande forskningen, dvs. det som vi brukar kalla för grundforskningen. Det var ett försök att stimulera den nyttoinriktade forskningen mot särskilda strategiska områden. Forskarna upplevde inte detta som en stor reform för att vidga forskarens frihet, utan som en strategisk satsning från staten för att skapa kunskap kring strategiska områden.

Jag måste erkänna att jag tycker att dessa stiftelser gör ett väldigt viktigt jobb. De har bidragit till förnyelse av forskningspolitiken. Men man kan inte påstå att de var ett steg för att befria forskningen från krav och yttre åsikter om inriktningen på forskningen, tvärtom.

Under 90-talet har det tillkommit flera forskningsfinansiärer som har ett nyttoinriktat perspektiv. Det gör att det finns anledning för riksdag och regering att återigen fundera över: Vilken är vår strategiska roll? Då är grundforskningen det som är det naturliga ansvarsområdet för oss.

Den fritt sökande nyfikenhetsforskningen, liksom forskarutbildningen, bildar basen för det som är viktigt: den tillämpande och nyttoinriktade forskningen. En vital grundforskning är en förutsättning för att det ska uppstå nya kunskaper att vidareutveckla och tillämpa inom många olika samhällsområden. Men det är just långsiktigheten som vi måste ge möjlighet till. Och det är vi som kan ställa de medlen till förfogande.

Vi kan föra ett liknande resonemang om forskarutbildningarna. Det blir en alltmer strategisk utbildning i framtiden. Det är klart att den stora expansion som vi gör på utbildningsområdet med nödvändighet ställer krav på en ökning av forskarutbildare för att se till att det finns en bra lärarkår och en bra forskarkår vid våra högskolor och universitet.

Samtidigt ser vi ett ökat intresse för forskarutbildare i det övriga samhället, i näringslivet och i offentlig sektor, för den speciella kompetens och den speciella träning som man har fått i forskarutbildningen.

Ambitionen är därför att öka antalet disputerade forskare i Sverige och att höja examinationsmålen. För år 2000 höjs examinationsmålen till omkring 2 400 forskarexamina, vilket ska jämföras med de 2 000 forskarexamina som är det genomsnittliga målet för perioden 1997–1999.

För att möjliggöra fortsatta satsningar höjs nu anslaget till grundforskning och forskarutbildning med 779 miljoner kronor fram till 2002. Fördelningen av dessa resurser, liksom examinationsmålen framtida storlek, återkommer vi till i forskningspolitiska propositionen år 2000.

Men redan i budgetpropositionen har vi tagit vissa verkligt viktiga steg när det gäller grundforskning och forskarutbildning. 250 miljoner kronor har avsatts till att påbörja en mycket stark uppbyggnad av möjligheten till grundforskning och forskarutbildning vid våra tre nya universitet. Dessutom stärks Mitthögskolan, som ju ska få förutsättningar under de kommande åren att vara med och ansöka för att sedan utvärderas om den också kan få bli universitet. Högskolan i Kalmar och högskolan i Karlskrona/Ronneby får också särskilda resurser eftersom de nu har fått vetenskapsområde och därmed ett riksansvar för att bidra med forskarutbildare och forskarutbildning framöver.

Det är alltså fråga om en mycket stor satsning som inte bara är en satsning på naturvetenskap och teknik. Vid de nya universiteten bedrivs forskning i humaniora och samhällsvetenskap, och de får del av denna resursöverföring. Att vi lägger tyngdpunkten på naturvetenskap och teknik betyder inte att vi inte bryr oss om humaniora och samhällsvetenskap.

De etablerade lärosätena kommer i fortsättningen att spela en nyckelroll när det gäller forskningspolitiken. De har en samlad forskningskapacitet som är väldigt viktig att värna om. Det betyder att vi har mycket starka forskningscentra på några håll i Sverige.

I den fortsatta diskussionen om svensk forskningspolitik skulle jag vilja lyfta fram några frågor.

För att vi ska befästa vår ställning som framstående forskningsnation bör vi fundera på hur vi kan göra särskilda satsningar på unga, talangfulla forskare som i dagens situation har svårt att få resurser eftersom resurserna ofta är uppbundna på annat sätt.

Vi måste fundera på hur vi ska utveckla spetskompetens inom ett antal viktiga vetenskapliga områden så att vi verkligen befinner oss vid den internationella forskningsfronten när det gäller viktiga delar.

Informationen om svensk forskning till omvärlden bör öka. Det är väldigt viktigt i dag att vi vågar visa och informera om vad vi gör så att omvärlden får den bild av oss som vi förtjänar, dvs. ett land som ligger mycket långt framme med forskningspolitik och forskning.

Andelen kvinnor inom svensk forskning måste fortsätta att öka. Den låga andelen kvinnor på höga akademiska befattningar visar med all önskvärd tydlighet att jämställdhet inte är uppnådd inom forskningen. Rekrytering av kvinnliga forskare är en viktig kvalitetsfråga för undervisningen och för forskningen. Därför är det väldigt oroande om tillämpningen av det nya befordringssystemet som riksdagen har fattat beslut

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

om tvärtemot intentionerna skulle motverka lärosätenas jämställdhetsarbete. Det är viktigt att vi följer detta väldigt noga framöver.

Genom att anlägga ett genusperspektiv i forskningen kan forskarna bidra med nya kunskaper som vi generellt sett kan använda i arbetet för att öka jämställdheten i samhället i stort.

Det internationella samarbetet inom forskningen blir allt viktigare. Vi ingår ju nu också i Europeiska unionens gemensamma forskningspolitik. Som svenskt ordförandeland år 2001 kommer vi att vara med aktivt och driva inriktningen av det sjätte ramprogrammet, och det arbetet kommer att vara högaktuellt under vår ordförandeskapsperiod. Detta blir för oss en väldigt strategisk uppgift.

Forskningsetiken måste diskuteras på ett djupare och bredare sätt. Det är klart att den fantastiska utveckling som vi ser, inte minst inom genomforskningen, ger stora möjligheter att lösa mycket svåra gåtor och problem som drabbar mänskligheten. Det ställer också till mycket svåra etiska frågor.

I den allmänna debatten har vi sett att vi kan hamna lite var som helst om vi inte har ett öppet forskarsamhälle som kan föra ett resonemang med människor om inriktning och verktyg och hur forskningen bedrivs. Vi har som grund den utredning om forskningsetiken som avgav sitt betänkandet under året, och det finns anledning att komma tillbaka till detta i den forskningspolitiska propositionen.

Vi bör också lägga större vikt – och det har tagits upp i debatten under förmiddagen – vid att möjliggöra profileringen inom forskningen, att se till att vi tillvaratar de förutsättningar som finns vid de olika lärosätena, högskolor och universitet, att profilera sig och att kraftsamla kring områden där man känner att man verkligen har en forskning som ligger mycket långt framme.

Det är klart att ur denna aspekt måste vi se över resurssystemet. Vi tillsätter nu en utredare som med dessa utgångspunkter ska se om dagens resursfördelningssystem är adekvat i den meningen.

Detsamma gäller möjligheterna att faktiskt använda de stora resurser som finns i dag inom forskningssystemet för att finna gränsområdena mellan olika vetenskapsområden. Det är ingen tvekan om att mycket av det intressanta och spännande sker mellan traditionella ämnesområden. Ibland är vårt system för stelt för att kunna reagera på detta och föra över resurser till områden som kan bli mycket dynamiska i framtiden. Då blir det också viktigt att det på våra högskolor och i våra forskningsråd finns ledningar och styrelser som orkar med att ibland göra svåra prioriteringar.

Det kan inte vara så att en gång fördelade resurser alltid ska ligga fast för evigt, utan man måste också på en högskola via styrelser och fakultetsstyrelser kunna fatta prioriteringsbeslut som gör att resurser förs över till nya spännande, dynamiska områden.

Dagens forskningsfinansieringssystem är ganska uppsplittrat. Det finns en mängd olika forskningsfinansiärer. Det är nog inte alltid som de sammantaget bidrar på bästa sätt för att driva på kvalitetsutvecklingen inom forskningen. Det finns anledning att se över detta, både grundforskningsrådets inriktning och den mängd av sektorsforskningsorgan som vi har.

Jag tror inte att den enkla sanningen är att ju fler forskningsfinansierar, desto bättre blir det. När vi från statens sida resonerar om gemensamma skattemedel finns det skäl att fundera över hur vi bättre kan samordna och se till att driva kvaliteten i forskningen framåt. Vi lär få återkomma till riksdagen med förslag med anledning av den utredning som sitter.

Tack för ett bra arbete med kollegerna i riksdagen. Det här är början på en långsiktig process, där forskningspolitiken ska bidra till att Sverige som forskningsnation också i fortsättningen kommer att vara en av de mest framstående nationerna i världen.

Anf. 19 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är positivt att utbildningsministern talar om vikten av forskningsetik. Men jag tycker samtidigt att det är synd att inte regeringen och majoriteten anser att man redan i dag kan fatta ett principbeslut, som Folkpartiet föreslår, angående obligatorisk utbildning i forskningsetik och gå vidare med dessa frågor.

Annars talar ministern mycket om ökad satsning på forskning och kvalitet. Många saker är positiva, men jag efterlyser redan nu lite mer konkreta exempel på hur man ska gå till väga för att nå en förbättring.

Det är sant att vi har en stor andel pengar som går till forskning i Sverige, men vi får också tänka på att vi har haft en oerhört kraftig utbyggnad där satsningen på kvalitet inte har hängt med. Kostnaderna per student i Sverige är i dag 20 % lägre än för några år sedan. Alltför många studenter kommer inte i kontakt med forskarmiljöer och forskare. Alltför många studenter har inte disputerade lärare. En diskussion måste alltså föras om förhållandet mellan kvalitet och kvantitet.

De åtgärder som regeringen nu föreslår räcker inte för att komma i kapp när det gäller t.ex. de etablerade universiteten, som inom många områden, inte minst humaniora, ofta lägger ned mindre utbildningar som i finsk-ugriska, hebreiska osv. vilka hör till ett kulturland.

När det gäller den naturvetenskapliga forskningen, fru talman, efterlyser jag mer resonemang om samband mellan skola och högskola. Det finns platser i naturvetenskaplig utbildning, men eleverna söker inte dessa utbildningar i gymnasieskolan.

Först som sist när det gäller humaniora och samhällsvetenskap skulle jag vilja ha en kommentar från ministern om ifall han är intresserad av att göra någon förändring av de stela regler för doktorander och forskning som i dag slår ut en massa intresserade humanistiska forskare.

Anf. 20 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Ulf Nilsson väljer i stora delar av sina replik att fokusera på utbildningen. Det är riktigt att det finns ett starkt samband mellan forskningspolitiken och utbildningspolitiken, och jag ska ta upp den tråden.

Vi är mitt inne i en väldigt kraftig utbyggnad av svensk högskola. Man kan inte komma ifrån att det innebär en viss anspänning med tanke på de höga ambitioner vi har. Vi bygger ut med nästan 90 000 platser under perioden 1997–2002. Det som är slående med svensk utbildning är att vi har en generellt sett god kvalitet på våra högskoleutbildningar.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Vi har valt att göra så att när vi bygger ut högskolan följer det med varenda student en ersättning för att studenten ska kunna få en utbildning av god kvalitet. När andra länder expanderar väljer de att inrätta en fri antagning där alla som söker kommer in. Utslagningen blir då desto större senare i utbildningsstadierna, dvs. att väldigt många antas på grundnivån, att det sedan ställs stenhårda krav som gör att studenter slås ut efter något år eller två och bara de yppersta blir kvar. Då är det bättre att se till att bygga ut högskolan med ersättning per student. Det gör att man alltid vet att det kommer en resurs med en utbyggnad.

Vi, liksom alla andra statliga verksamheter, har naturligtvis en besparingsperiod bakom oss. Men fortfarande ligger vi väl till när det gäller ersättning per student vid en internationell jämförelse. Vi accepterar inte fri antagning och utslagning, utan vi vill se till att när vi bygger ut ska varenda plats ha en stark kvalitet i botten.

Jag tror att vi behöver ta ytterligare steg när det gäller kvalitetskontrollen av våra utbildningar – kvalitetsutvärderingen. Jag tror att studentinflytandet inte minst kan vara en väldigt viktig drivkraft i kvalitetsarbetet. Jag kommer att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder i dessa delar.

När det gäller forskarutbildningen och humaniora har utgångspunkten vid en del institutioner på det humanistiska området varit att välja att anta många, många fler doktorander än vad man har haft resurser till. Också där har utslagningen av doktorander varit stor. Många har aldrig någonsin blivit klara. Nu återgår vi till 1969 års grundprincip, att anta forskarstuderande om man har resurser för dem.

Anf. 21 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Även om vi har en ersättning per student, så har den minskat kraftigt. Jag har inga snittsiffror, men jag har varit på många nya högskolor där 40 % av lärarna är odisputerade. Med tanke på att platser står tomma och är svåra att fylla i dag måste frågan ställas om man inte bör dämpa utbyggnadstakten något när det gäller antalet studenter och i stället föra över dessa pengar till doktorandtjänster, forskning och disputerade lärare.

Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Det är klart att vår målsättning måste vara att öka andelen och antalet disputerade lärare. Det är inte så att man inte är en behörig lärare om man inte har disputerat. Det har alltid vid våra högskolor funnits ganska många odisputerade lärare som har gjort väldigt viktiga insatser. Men det är klart att det i sig är ett viktigt kvalitetsinstrument att se till att så många som möjligt har disputerat och därmed också har förmågan att följa med i forskningen och vara den länk som studenterna behöver mellan undervisning och forskning.

Vi har valt att koncentrera utbyggnaden på naturvetenskap och teknik, framför allt på grund av att samhällsbehovet är så stort på dessa områden. Låt oss inte glömma, om vi ser 20–30 år tillbaka i tiden, vad det är vi har prioriterat i Sverige, nämligen samhällsvetenskap som har exploderat både vad gäller forskning och utbildning.

Det kanske inte är så tokigt om vi någon gång tänker på att det faktiskt också är viktigt med naturvetenskap och teknik, inte minst med

tanke på det samhälle vi lever i med ett väldigt naturvetenskapligt och tekniskt orienterat näringsliv där vi behöver fler kompetenta personer.

Den grundläggande och långsiktiga problematiken blir hur stort intresset bland ungdomar är att söka sig till naturvetenskap och teknik. Om basen av ungdomar som väljer en sådan inriktning på gymnasiet inte ökar, kommer vi till slut till läget att en fortsatt utbyggnad på området inte är möjlig.

Det är klart att en fortsatt utbyggnad inom samhällsvetenskap och humaniora inte är förbi. Vi har nu valt att koncentrera oss och göra en kraftsamling för naturvetenskap och teknik, men jag utesluter inte alls att den kan avlösas av en stark expansion också på de humanistiska och samhällsvetenskapliga områdena. Men det har av totala samhällsskäl varit viktigt att först koncentrera oss på de naturvetenskapliga och tekniska områdena.

Anf. 23 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag har hört flera här i dag som har talat och diskuterat om att den bra expansion som vi har haft av våra högskolor i Sverige måste följas av en ökad forskning och en stärkt kvalitet. Jag stöder fullt den diskussionen.

För att göra det kan jag tala om att Centerpartiet har en idé, en idé som jag har framfört i dag och flera gånger tidigare. Det handlar om den kvalificeringstrappa som vi förordar. Varje gång som jag har lagt fram förslaget har utbildningsministern avvisat det med en rad olika argument. Jag kan inte riktigt förstå varför utbildningsministern känner en sådan oro för att stärka just forskningen och kvaliteten, som vårt förslag om kvalificeringstrappa innebär, på våra högskolor och universitet.

Jag skulle vilja fråga vad Thomas Östros ser för möjligheter att stärka kvalitet och forskning – då inte enbart med några enstaka insatser under de två kommande åren utan insatser för en långsiktig och hållbar utveckling. Hur ser utbildningsministern på detta? Vilka åtgärder ser utbildningsministern som långsiktigt hållbara?

Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Om man ser på vad som har hänt under de senaste åren, så är det egentligen en formidabel utveckling. Alla högskolor har nu fasta forskningsresurser. Alla våra högskolor skaffar sig därmed en tradition av att forska och får också en stark förmåga att samverka med det omgivande samhället som ofta har ett intresse, inte minst i den region där högskolan finns, av att bidra till forskningsverksamheten. Det är viktigt. Det ger ju också en koppling mellan forskningen och den undervisning som sker vid alla våra högskolor och universitet.

Sofia Jonsson föreslår att det ska finnas en automatik i hur statens resurser ska fördelas. Om Sofia Jonsson någon gång får möjlighet att sitta i en regering kommer Sofia Jonsson att inse att det är omöjligt. Vi måste också gemensamt göra en budgetprövning av alla nya åtaganden som vi vill göra. Det ska gälla resurser, hur mycket resurser vi har till vårt förförande. Nu står vi inför en växande period. Det ska ställas inför forskningspolitiska överväganden; vad är det strategiskt viktiga framöver?

För regeringens del är det viktigt att se till att vi kan fullfölja satsningen på grundforskning och forskarutbildning. Det är viktigt att vi kan

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

fortsätta följa högskolornas strävan att bli starkare på forskningsfronten och stötta i de lägen där vi har resurser att göra det. Det är viktigt att vi kan stärka miljöer där vi ligger väldigt långt framme i Sverige och där det finns behov av förstärkning för att se till att vi kan fortsätta att ligga vid den internationella forskningsfronten.

Inbilla oss inte att det går utan svåra avvägningar och medvetna politiska beslut! Att ha automatiska trappor där vi ser en vandring utan att ha kontroll över utgifterna fungerar inte. Låt mig ge ett bra exempel. När man som högskola får ett vetenskapsområde, dvs. rätten och ansvaret att bedriva forskarutbildning, då menar regeringen och riksdagens majoritet att det också följer ett ansvar för finansieringen av detta. Då sker en viktig prövning i frågeställningen: Ger man ett vetenskapsområde eller inte? Får man vetenskapsområdet har vi ett gemensamt ansvar att se till forskarutbildningen kan växa fram och bli stark på den högskolan. Men automatiska trappor? Nej.

Anf. 25 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt vad det är för förslag Thomas Östros funderat ut i sitt eget huvud. Vårt förslag, Centerpartiets förslag, med en kvalificeringstrappa innebär ju att alla i grunden ska få ett anslag för sina studenter och sin skola. Därefter sker det inte med automatik att man ska kunna fortsätta ha examensrättigheter osv. Det sker ju en prövning, en prövning för att skolorna ska kunna se vilka möjligheter de har och vilka möjligheter till resurser de kommer att få. Det är ju på precis samma sätt som för regeringen. Här kan man ge en möjlighet till kvalitetssäkring och forskning.

Thomas Östros sade själv i sitt anförande att större vikt måste läggas vid att möjliggöra profilering och forskning. Det är det som är möjligheten. Vi måste se till att högskolorna ska kunna profilera sig och få spets inom vissa områden. Thomas Östros halvknappa förslag innebär att de här högskolorna i en värld fylld av proffscyklister får kusa runt på några halvgnetiga trehjulingar. Det är inte det som är meningen. Vi måste ge den grund och den möjlighet som krävs för att alla högskolor ska kunna utvecklas till profilhögskolor. Vi måste ge möjlighet till forskning och spetskompetens.

Anf. 26 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Detta med forskningsresurser vid *alla* våra högskolor är en väldigt central strategisk fråga. Huvudinriktningen har lagts fast de senaste åren: att vi ska ha ett högskolesystem i Sverige där alla våra högskolor har möjligheten att bedriva forskning. Det var i sig ett mycket viktigt och radikalt steg.

Nu säger Sofia Jonsson att det inte är någon riktig trappa. Man kan inte vandra den här trappan på eget bevåg, utan det ska ske en prövning. Då blir det i praktiken den typ av budgetprövning som vi i dag sitter i.

Vi vill alltså se till att öka möjligheterna till forskarutbildning vid flera av våra lärosäten. Det beslutet, att ge rätten till forskarutbildning, innebär med nödvändighet att vi tar ett gemensamt ansvar för att se till att detta blir möjligt, dvs. att vi ger resurstillskott. Då innebär det att när vi får ansökningar om vetenskapsområden görs det två prövningar. Dels handlar det naturligtvis om kvalitet, som är grundläggande. Dels handlar

det om forskningspolitisk strategi och budgetprövningar. Det kommer inte Centerpartiet ifrån.

Att man blir tvungen att göra budgetprövningar visar ju Centerpartiet när man nu, efter några framgångsrika år med samarbete med socialdemokratin, överger synen på att vi behöver stärka högskolorna med nya platser över hela landet. I stället drar man ned på det och använder resurserna till annat. Det är tragiskt på många sätt. Expressens ledarsida beskrev det som att den enda vinnarfrågan Centern egentligen hade har man nu övergett. Det tycker jag är bekymmersamt för Centerns del. Vi står fast vid att fortsätta stärka den här utvecklingen.

Anf. 27 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Låt mig börja med de positiva delarna i utbildningsministerns anförande. Jag tycker också att det är mycket viktigt att vi försöker hitta ett bra system för att ta hand om unga talangfulla forskare – gärna sådana som kommer tillbaka efter några års utlandsforskande. Det är också bra att vi försöker hitta sätt att få riktig spetskompetens. Att öka informationen om den svenska forskningen är också alldeles utmärkt. Jag håller med utbildningsministern om att vi måste få in fler kvinnor och synliggöra de barriärer som finns. Det ger fler perspektiv. Det ger större mångfald och ökad kompetens och kvalitet.

Vi brukar också vara överens om att vi ska försöka söka talanger från *hela* den svenska befolkningen. Många tekniska högskolor har ju i dag problemet att de egentligen får 90 % av sina sökande från en fjärdedel av befolkningen. Det är både en social snedvridning och en könssnedvridning, och det är definitivt inte bra.

Det är tio femton år sedan som jag tillhörde en forskargrupp i absolut världsklass och min professor blev överköpt till USA. Stora delar av gruppen följde med – så också jag under ett par år. Jag vet hur svårt det ekonomiskt var att flytta tillbaka. Jag vet också hur mycket svårare det är i dag, tio femton år senare, att flytta tillbaka. Det finns fler som lockar; det finns många fler universitet som kan erbjuda både dubbel lön och hälften så mycket skatt som vi har i Sverige i dag.

Sedan har vi de här OECD-siffrorna, visserligen med ett tillägg, en liten brasklapp. Men är det inte dags att vi ändå använder Forskning 2000:s ärliga definition? Om man räknar bort vad näringslivets forskning och militärforskningen har att ge är statens insats inte något som vi ska skrävla särskilt högt och brett om.

Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! Det finns anledning för riksdagen att känna sig lite stolt över både uppdragets vikt och den ersättning man får om man lyckades locka tillbaka Per Bill till Sverige och riksdagsmannaupdraget.

Jag tror att det finns ett problem i vårt sätt att beskriva verkligheten när det gäller våra välutbildade unga människors rörlighet. Krafter i samhället har nu under något år valt att beskriva detta som ett stort bekymmer för oss – att alla med en begåvning någorlunda över genomsnittet håller på att lämna landet och bara vi andra blir kvar. Det är ju inte så när man tittar på siffrorna och den faktiska verkligheten. Sverige är ju ett land med en tradition av att uppmuntra rörlighet. Titta på studentsidan! Per Bill nämnde siffrorna. Vi har gått från att bara kanske 7 000–8 000

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

har sökt sig utomlands till att 30 000 söker sig utomlands varje år på mycket kort tid.

Det är ingen slump. Det beror ju på att riksdagen har fattat beslut om studiemedel och annat som gör det väldigt förmånligt att söka sig utomlands. Detta har vi gjort på grund av att vi tycker att det är en stor fördel för vårt land om folk söker sig utomlands. Jag skulle önska att denna andel fortsätter att öka.

Detsamma gäller de utexaminerade, det här med att t.ex. civilingenjörer söker sig utomlands ett par år. Tittar vi på siffrorna ser vi att det inte finns något stort utflöde. Men man beskriver flyttar som ett mycket stort problem. Det är väl en fördel för oss också att många människor periodvis jobbar utomlands. Det borde det vara många som tycker att det är intressant att göra. De allra flesta kommer naturligtvis tillbaka.

Vi påverkas av omvärlden, och vi måste ibland ställa om och förnya för att följa med i omvärldens utveckling. Det är ingen tvekan om det. Men i grund och botten är det väldigt positivt att vi har en stor rörlighet i Sverige. Vi är ju moderna i en globaliserad värld. Det är många andra som ligger långt efter ur den aspekten.

Sedan kan jag inte se det som en nackdel att svenskt näringsliv är forsknings- och utvecklingstätt och starkt. Det är en fördel för oss.

Anf. 29 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Det sistnämnda kan jag inte heller se några problem med.

Visst finns det både positiva och negativa saker i rörligheten, utbildningsministern. Men jag tror att det är viktigt att man hela tiden försöker fundera över vad som är de positiva sakerna och vad som är de negativa sakerna. Jag tror inte att det bara är skrämskott att vi nu faktiskt ser en *brain drain*. Problemet är ju också att vi inte ser den *brain gain* som vi skulle vilja ha, dvs. att vi kan locka amerikaner, tyskar och italienare att komma hit och göra forskningsinsatser, vilket var ganska vanligt på 60-talet. Jag tror att det handlar om att ha råd att flytta tillbaka efter utlandsvistelser och att ha råd att flytta till Sverige för att forska.

Låt mig sedan också ta upp det som jag talade länge och väl om med Majléne Westerlund Panke, nämligen statens roll. Visst ska staten ha ett starkt inflytande, framför allt när det gäller grundforskning. Men jag tror att väldigt många forskare med bävan kommer ihåg vad som hände under Carl Thams tid, de härjningar med osthylveln som då skedde. Att kalla det långsiktighet tycker jag verkligen inte är ett bra valt ord. Det handlade väldigt mycket om att man fick förlita sig på den mångfald av finansierare som fanns, och den mångfalden vill jag bevara och dessutom utveckla.

Anf. 30 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! När jag har talat med forskare tror jag att jag aldrig har mött åsikten att politiker engagerar sig för mycket i forskningspolitiken. Det finns snarare en mycket stark önskan om att komma tillbaka till en tradition som kanske fanns i Sverige under 50- och 60-talen. Man talar drömskt om Erlanders period och Harpsundssamtal, diskussioner om inriktningen av forskningspolitiken. Det finns en stark önskan i det svenska forskarsamhället att vi deltar i det forskningspolitiska samtalet tillsammans med forskare. Man ser inte politiken och politiker som ett

hot, utan man inser att det är här som källan till den fria forskningen finns, de som kan prioritera och ställa resurser till förfogande för ett fritt kunskapssökande.

Det är klart att när man som Per Bill och Per Bills parti har valt att se det på ett väldigt märkvärdigt sätt – att den enda forskning som är fri är den som bedrivs av t.ex. stiftelser, vilkas styrelser utser sig själva och som inte har någon kontakt med de ursprungliga finansörerna och det demokratiska samhället – skapar man ju mycket svåra konflikter. Och det var det som inträffade. I dag tror jag att forskarvärlden generellt är helt överens om att det var väldigt olyckligt att man gjorde på det sättet, att man skapade stiftelserna på det sätt som man gjorde och att man inte från början bjöd in riksdag, politiker och allmänhet att vara med och påverka användningen av dessa stiftelsemedel. Det skapar enorma spänningar, och det inser forskarna att man på lång sikt förlorar på.

Den inställning som Per Bill har delas inte, som jag upplever det, av forskarsamhället, utan man vill se mer aktiva och insiktsfulla politiker och politiker med åsikter också om inriktningen.

Men självklart ligger själva friheten i att man har rejält med resurser på högskolor och universitet som man själv beslutar om. Och det är klart att det bara är forskarvärlden som kan avgöra vad som är kvalitet och vad som inte är kvalitet. Det klarar naturligtvis inte vi av.

Anf. 31 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Utbildningsministern har sagt många bra saker. Ändå finns det en del som vi kanske inte har fått en fullständig förklaring på. Han talar om forskningens sociala och kulturella betydelse, om vikten av att Sverige befäster sin ställning som en framtida forskningsnation, om en medveten strategisk forskningspolitik och en långsiktig politik och om kunskapsstrategier på skilda områden.

Frågan är då: Vilken samhällsanalys finns bakom dessa strategier, och vad är själva målet när det gäller detta i det framtida samhället? Vidare undrar jag: På vilka värden vilar denna forskningsstrategi, och var förs samtalet om det framtida samhälle som vi vill ha? Jag ska konkretisera det lite grann. Vi har en intensiv teknisk utveckling. Många känner sig lite fundersamma över vart människan tar vägen. Är det människan som ska styra den tekniska utvecklingen, eller kan tekniken ta över så att vi människor snällt får följa med i samhällsutvecklingen? Detta var ett slags konkretisering av vad jag är ute efter. På vilka värden vilar den strategi som vi vill ha inom forskningspolitiken. Och vad är målet, var finns det nedskrivet eller var förs samtalet om det?

Anf. 32 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! På de två minuter som jag har till förfogande är det inte möjligt att föra ett mer djuplodande resonemang om detta. Men det är klart att i en forskningspolitisk proposition ska vi också ha en grundläggande diskussion om inriktningen av forskningspolitiken och varför vi bedriver forskningspolitik.

Jag skulle vilja ha som första utgångspunkt att den naturliga drivkraften för oss människor är att få veta mer om hur det faktiskt står till på alla områden – i relationer människor emellan, i våra samhällen, i det sätt som vi har valt att organisera dem på men också i hur naturen fungerar

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

och hur tekniken kan utvecklas. Det är en grundläggande drivkraft i forskningspolitiken.

Sedan har vi i våra forskartraditioner vid våra universitet skapat vägar att på vetenskaplig grund driva denna utveckling framåt. Där sker ju inte all utveckling. Teknisk utveckling sker ju i mycket stor utsträckning utanför forskningspolitiken. Men det är klart att i forskningen och i forskningspolitiken läggs många viktiga värdegrunder fast.

Fritt sökande är för mig väldigt viktigt, att i första hand inte inledningsvis begränsa det fria sökandet. Användandet är en annan mycket viktig principiell fråga, och där finns det skäl att fundera på hur man ska resonera i ett samhälle där vi ser en mycket snabb utveckling, inte minst inom genteknikens område. Men det fria sökandet efter kunskap, att ta reda på hur det faktiskt ligger till, är en bra utgångspunkt för en sådan diskussion.

Anf. 33 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Jag tror på det fria sökandet. Ändå är det konkret på det sättet att våra skattebetalare investerar stora medel i en verksamhet som de ofta har en svag kännedom om. De har rätt att få något tillbaka, och de har rätt att ställa krav. Forskningen ska leva sitt eget liv. Det tror jag också. Men den är inte till för sin egen skull. Därför blir detta väldigt viktigt, inte minst när man kan se en obalans i medelstilldelning på grundutbildningar. Man ser att det finns ett glapp mellan det faktum att man styr in utbildningsplatser mot vissa områden och att det kanske finns andra uppenbara behov utifrån samhällsmedborgarens syn. Jag tänker inte enbart på humaniora. Jag tänker också på spetsutbildningar, t.ex. specialistutbildade läkare, osv. Då är det väldigt viktigt att man kan konkretisera och klargöra vad det är man gör. Därför skulle jag vilja uppmärksamma behovet av att också i populariserad version många gånger kunna delge människor vad forskningen egentligen handlar om. Jag tror att det finns ett behov av detta.

Jag har också funderat på hur ni har resonerat när det gäller spetsutbildningarna, t.ex. inom medicinen, där vi inom en relativt nära framtid kommer att sakna en mängd specialister på grund av att de inte har fått den utbildning som de har haft behov av. Hur resonerar ni om detta?

Det sägs att vetenskapsområden för med sig resurser. Men det gjorde det inte på högskolan Karlskrona/Ronneby. Där har man kämpat under två år utan att få resurser för forskarutbildningen, trots att man fick vetenskapsområdet. Hur resonerar ni omkring detta?

Anf. 34 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s):

Fru talman! När det gäller vetenskapsområden har ju riksdagen under senare tid gjort en förändring som ger regeringen och inte Högskoleverket beslutsmakten över tilldelningen av vetenskapsområden. Argumentationen från riksdagens sida var att beslut om vetenskapsområden ju måste innebära att det också ges resurser, eftersom det innebär ett stort och tungt ansvar att bedriva egen forskarutbildning. Tidigare var det Högskoleverket som efter en kvalitetsbedömning sade att det räckte för att få ett vetenskapsområde. Men det är klart att i ett läge då staten står med gigantiska underskott finns det inte några nya resurser att fördela. Då sitter

vi på alla områden och funderar kring hur vi kan se till att använda varje krona så effektivt som möjligt.

Nu har vi fått en ordning som kommer att fungera väl. Regeringen fattar beslut om vetenskapsområde, men regeringen kan inte göra kvalitetsbedömningen utan den måste göras av Högskoleverkets utsedda – likar som bedömer likar.

När man fattar beslut om vetenskapsområde måste man samtidigt ha sett att det finns resurser för att driva den utvecklingen framåt. Det har vi nu. Karlskrona/Ronneby och Kalmar får en väldigt fin resursutveckling under de kommande åren och kommer att kunna bygga upp en väldigt fin forskarutbildning. Det blir ett sammanhang kring bedömning, beslut och en bra resursutveckling som jag tror kommer att vara till gagn för hela högskolesystemet.

När det gäller själva frågan om forskningens inriktning och forskningsetiken delar jag Yvonne Anderssons huvudsakliga inriktning, att det krävs en öppen diskussion. Vi har för få forum, för få plattformar, där människor i allmänhet som inte är forskare men som har ett intresse för frågorna har en möjlighet att resonera med forskare om forskningens inriktning, om vilka metoder som används och om de etiska frågeställningarna. Det är inte så lätt att skapa sådana forum, men jag är beredd att göra mitt för att se till att det via forskarkonferenser och bättre forskningsinformation skapas möjligheter till sådana här plattformar. Detta måste dock också växa underifrån. Det finns idéer om t.ex. forskningen och folket. Sådant kan inte regeringen bilda, utan det måste växa underifrån, från dem som är intresserade av att delta i ett sådant samtal. Det tror jag skulle vara värdefullt.

Anf. 35 BRITT-MARIE DANESTIG (v):

Fru talman! Först yrkar jag bifall till majoritetens förslag, till hemställan i utbildningsutskottets betänkande.

Efter att ha läst igenom de olika partiernas motioner slås jag av hur samstämmiga uppfattningarna kring forskningspolitiken faktiskt är. Det är kanske inte så egendomligt med tanke på att det i utredningen Forskning 2000 råder konsensus kring i stort sett alla förslag, med undantag av forskningsstiftelserna som fortfarande tycks vara en kontroversiell och känsloladdad fråga.

Jag tror att den här samstämmigheten är bra. Den möjliggör långsiktighet, trygghet och förutsägbarhet – viktiga delar i forskningspolitiken. Trots att samstämmigheten är stor finns det ett antal motioner från de borgerliga partierna och från Centerpartiet. Jag har noga läst motionerna och tycker mig kunna konstatera att yrkandena antingen är mycket allmänt hållna eller redan tillgodosedda eller rör frågor som hör hemma i diskussionerna om budgeten eller också kommer att behandlas i den forskningspolitiska propositionen eller i andra propositioner som kommer nästa år.

Jag skulle vilja vända mig till Kristdemokraterna och göra en kort kommentar. Kristdemokraternas motion tycker jag är väldigt otydlig. Till vissa delar upplever jag den som motsägelsefull. Det gäller då förhållandet mellan statlig politisk styrning och reglering samt forskningens och forskarens frihet och universitetens autonomi. Där tycker jag att Kristdemokraterna är mycket otydliga. De säger själva att de återkommer med

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

ett förslag till helhetslösningar. Vi kanske får invänta det. Nu hittar jag faktiskt bara ett begripligt och konkret förslag i deras motion, nämligen ett förslag om att slopa den s.k. femårsgränsen vid tillsättning av forskarassistenttjänster.

I detta anförande ska jag försöka positionsbestämma Vänsterpartiets politik i två för oss viktiga frågor som egentligen inte direkt hör ihop med propositionen men som har berörts i några av motionerna. Först och främst gäller det forskarutbildningen.

Vi motsatte oss de förändringar av reglerna om antagning till forskarutbildningen som röstades igenom här i riksdagen med stöd av Centerpartiet. Sedan dess har vi arbetat på att snabbt få till stånd en uppföljning och en analys av de konsekvenser som de förändrade antagningsreglerna har fått. I april i år fick Högskoleverket i uppdrag att göra en sådan uppföljning. I juni överlämnades rapporten. Tyvärr tycks flera av våra farhågor ha besannats. Jag ska nämna några exempel.

Fakulteterna har svårigheter med att göra tillförlitliga bedömningar när studenterna återopar en annan form av studiefinansiering än doktorandtjänst eller utbildningsbidrag. Det har medfört en mer restriktiv hållning till forskarstuderande med annan studiefinansiering.

Viktigt är också följande: Ett etiskt dilemma uppstår när behöriga och meriterade sökande utan finansieringsmöjligheter får stå tillbaka för mindre meriterade studenter som har egen förmögenhet eller som får ekonomiskt stöd från föräldrar eller andra anhöriga. Att en sökande till en utbildning måste ha ekonomiska resurser för att kvalificera sig till en urvalsgrupp är, som Högskoleverket pekar på, någonting helt nytt i svensk utbildningspolitik.

Vi, liksom Högskoleverket, menar att studenternas rättssäkerhet måste ges ökad uppmärksamhet och att det finns behov av att reglera antagningsordningen vad gäller forskarutbildningen på samma sätt som det i dag finns författningsbestämmelser som reglerar antagningen till grundutbildningen.

I likhet med Högskoleverket tycker vi också att det måste bli möjligt att överklaga beslut om att dra in rätten till utbildningsbidrag för doktorander och att tillsättningar av doktorandtjänster ska vara överklagningsbara.

Av rapporten framgår med stor tydlighet att svårigheterna rör humaniora och samhällsvetenskap; det ska jag villigt erkänna. Reformen har inom de här områdena medfört en ökad användning av utbildningsbidraget. Nu är det nästan så att doktorandtjänst under hela fyra år inte ges inom humaniora och samhällsvetenskap. Många institutioner har i stället övergått till att ge utbildningsbidrag i två år och doktorandtjänst under de två sista åren. I och för sig är det väl inte helt olyckligt, men vi menar att det är viktigt att regeringen inte överger tidigare ambitioner utan i framtiden överväger att ge fler studenter möjlighet att studera och få en doktorandtjänst under hela sin studietid, alltså under fyra år.

Det kan finnas en uppenbar risk att den minskade antagningen inom humaniora och samhällsvetenskap krymper variationen och idéflödet genom att det ges färre specialkurser och seminarier. Genom att forskningsvolymen minskar riskerar den samlade kunskapen inom ett ämnesområde att tunnas ut. Det kan i sin tur leda till att vissa ämnen på sikt helt

försvinner. Det tycker vi skulle vara olyckligt. Därför är det mycket viktigt med en fortsatt uppföljning.

Vi tycker att det är bra att övergångsbestämmelserna för doktorander som befann sig i studier när reformen infördes har mjukats upp och förlängts i årets budgetproposition. Om det visar sig att ytterligare åtgärder behövs för att komma åt de befarade negativa effekterna av reformen hoppas vi att regeringen utan prestige är lyhörd även när det gäller att lösa detta.

Sedan till en annan för oss väldigt viktig fråga, jämställdheten. Den frågan har också berörts i ett antal motioner, även om propositionen inte handlar om detta. Att kvinnor inte har samma möjligheter att avancera inom universitet och högskolor är väl känt sedan lång tid tillbaka – ju längre upp i tjänstehierarkin, desto färre kvinnor. Detta var bakgrunden till de s.k. Thamprofessorerna, som Vänsterpartiet varmt stödde. Meningen var att de nya kvinnliga professorerna skulle vara förebilder. De skulle initiera och stödja kvinnliga studenter och doktorander i deras arbete, och de skulle förstärka rekryteringsbasen så att andelen kvinnor på högre tjänster äntligen ökade. Jag såg också möjligheten att ge docentkompetent lektor professorstitel som en möjlighet att förändra balansen mellan könen inom professorskåren.

Nu har det kommit ett antal rapporter, och vi kan titta lite grann i backspegeln – vad var det som hände? Det fanns vällovliga politiska ambitioner att försöka bedriva en framgångsrik jämställdhetspolitik med hjälp av politiska styrmedel. Samtidigt har det lokala självstyret utökats.

Men den springande punkten är: Finns den goda viljan till ett aktivt förändringsarbete ute på de lokala lärosätena? Det gör den inte alltid, kan jag konstatera. Jämställdhet är i grund och botten en fråga om makt. Det visades tydligt i bl.a. debatten som fördes efter det att man införde Thamprofessorerna. Det gäller makten över tolkningsföreträdet och makten över de konkreta villkor som kvinnor och män arbetar på.

Beslutet att utlysa tjänster för det underrepresenterade könet var ett medel för att synliggöra situationen och även för att utmana makten – och många har känt sig utmanade.

Problemet är inte att särbehandling får kvinnorna att känna sig utpekade och mindre värda, som många hävdar i debatten, utan problemet är de villkor som kvinnorna har fått arbeta på. Får inte kvinnor de resurser de ska ha och som möjliggör utveckling och expansion – då hamnar de i särställning och då blir de inte förebilder längre. Då blir de endast symboler, och det var inte det vi avsåg.

I ett antal rapporter framkommer nu att man från lokalt håll inte finansierat mer än det absolut nödvändiga och inte heller uppfyllt sina skyldigheter att avrapportera varje professur med tillhörande resurser. Detta tycker vi är mycket allvarligt. Det var ju meningen att de här extra-resurserna skulle integreras i jämställdhetsarbetet – inte slukas upp och försvinna helt.

Slutsatsen man drar i rapporten från det nationella sekretariatet för genusforskning är att det fortfarande råder en bristande överensstämmelse mellan de centrala målen och det konkreta genomförandet på lokal nivå. Detta är något som jag tycker att både regering och riksdag måste fundera mycket vidare på inför den forskningspolitiska propositionen.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Det, kära kamrater i utbildningsutskottet, är nämligen ett gemensamt ansvar som vi har oavsett partipolitik och färg.

Anf. 36 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Det är intressant att se att Vänsterpartiet nu verkligen är en del av majoriteten och tar sig god tid att granska och läsa igenom oppositionens samtliga förslag.

Visst råder det stor samstämmighet om mycket – det tycker jag vi har hört i debatten här i dag. Men jag tycker också att vi väldigt tydligt i debatten har hört de ideologiska skillnader som finns när det gäller vilken statens roll är och var politiker ska vara och inte vara.

Britt-Marie Danestig tar upp en viktig fråga, nämligen den om antagningsreglerna till forskarutbildning. De genomfördes ju när s och c var bästa vänner på alla upptänkliga sätt. Vi varnade då samfällt för att detta skulle få förödande konsekvenser. Nu visar uppföljningen att dessa varningar till stor del har besannats.

Jag håller med om att rättsosäkerheten för studenter är ett av de stora problemen. En överklagningsrätt är klart intressant att fundera över. Det borde det också vara när det gäller CSN.

Men jag tycker också att det nu gäller för oss att försöka ändra förslaget. Vilka skarpa förslag har Britt-Marie Danestig för att ändra reglerna? Vi kan ju inte i längden leva med sådana här övergångsregler. Då blir det lite grann som med PUL, personuppgiftslagen, fast på utbildningsområdet. Det innebär att lagen finns där och att det finns massor av undantagsregler som man tror fixar saker och ting, men att den egentligen fortfarande är en stor hämsko.

Anf. 37 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Per Bill tycks dela min, och även rapportens, uppfattning i de väsentliga dragen.

Jag nämnde två saker som Vänsterpartiet tycker skulle vara viktiga att driva vidare och som rör just studenternas rättssäkerhet, och det finns säkert fler saker som man kan göra.

Jag tror att det är viktigt att vi nu får en fortsatt uppföljning. Som jag nämnde kan det på sikt bli förödande konsekvenser för de smala områdena, och det skulle utarma möjligheterna.

Jag är medveten om – det sade jag redan i debatten om de nya antagningsreglerna till forskarutbildningen – att en åtstramning behövs. Forskarutbildningen måste bli effektivare, och förändringar behövs.

I nuläget har Per Bill fått några konkreta förslag från Vänsterpartiet, och vi lovar att återkomma. Men vi vill också studera vidare de rapporter som är på väg in.

Anf. 38 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag har stor respekt för att man behöver fundera ytterligare kring detta. Men skulle vi inte kunna vara överens om att vi behöver få fram förslagen till forskningspropositionen? Eller ska vi specificera ett senare datum? Jag tror nämligen att det finns en majoritet i riksdagen för att ändra antagningsreglerna som de ser ut i dag.

Anf. 39 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag vill inte binda upp detta till någon speciell tidpunkt.

Vi kan se på problemet, men jag är inte säker på att Moderaterna och Vänsterpartiet skulle komma fram till samma lösning av det, Per Bill. Jag tror faktiskt inte det, med tanke på att vi i andra sammanhang när det gäller forskningspolitik faktiskt har olika uppfattning i grunden.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Anf. 40 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Britt-Marie Danestig säger att Vänstern tycker att vår motion är otydlig. Jag kan inte säga annat än att jag funderar på om det handlar om vilja och intresse, eller om det handlar om att man faktiskt tyckte det. När jag läser igenom yrkandena ser jag att sex av de åtta därtill är konkreta. Vi kanske kan talas vid om detta när Vänsterpartiet har gjort en ny analys.

För att lugna ned dem som möjligtvis har hört detta vill jag redan nu förtydliga att när det gäller den statliga styrningen handlar det om vilken värdeinriktning vi ska ha på samhällsutvecklingen och därmed forskningen. Det handlar också om övergripande mål som politiker och stat bör kunna lägga fram, medan forskarna har hand om forskningen och de mål som den har.

Den del jag tycker är mer aktuell att diskutera nu är hur Vänsterpartiet möter de problem som finns. En stor fara och ett stort hål för många, både kvinnor och män men främst kvinnor, har varit femårsgränsen för forskarassistenttjänsterna. Det är ofta den vägen man går innan man blir docent, professor eller vad det nu är. Det är här den ytterst lilla del som är kvinnor finns – jag tror att det är 10 %. Femårsgränsen finns kvar. Forskarutbildningen sker oftast i den del av människors liv där man bildar familj och föder barn, dvs. fullgör sina reproduktiva uppgifter i samhället. Detta vill också akademiker göra. En femårsgräns blir med automatik ett stort hot och en stor fara. Hur ser ni i Vänsterpartiet på detta? Varför hade ni inte ryggrad att ställa upp på förslaget från Kristdemokraterna?

Anf. 41 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag får påminna Yvonne Andersson om att det finns alla möjligheter att få dispens från femårsgränsen eller förlänga perioden när det gäller föräldraledighet och sjukdom. För denna grupp kvinnor – och jag tycker också att det är väldigt viktigt att de får möjligheter – tillgodoses detta i propositionen.

Däremot finns i andra sammanhang kanske skäl för att behålla femårsgränsen. Det får nämligen inte vara alltför långt avstånd mellan den tidpunkt då man disputerar och genomför sin avhandling och den tidpunkt då man får sin assistenttjänst.

Jag tycker faktiskt att motionen är otydlig. Men som jag sade kan det ju hända att Kristdemokraterna blir tydliga i nästa omgång. Man skriver så här:

”När det gäller det särskilda ansvaret för forskningens frihet är det viktigt att grundforskningen sker utifrån inomvetenskapliga bedömningar. När det däremot gäller den tillämpade forskningen har staten inledningsvis ett ansvar att, utifrån övergripande politiska mål, bedöma på vilka områden forskningsbehoven finns.”

Sedan pratar Yvonne Andersson i sitt anförande om att den socialdemokratiska regeringen borde vara tydligare med att beskriva vilket samhälle regeringen vill ha i förhållande till forskningspolitiken och också i vilken riktning man är beredd att gå för att nå det samhället. Man ska också vara väldigt tydlig när det gäller värde. Då undrar jag om det är fråga om en ökad central politisk styrning. Samtidigt säger Yvonne Andersson att Kristdemokraterna vill värna om forskningens frihet och forskarens självständighet. Jag får inte det att gå ihop.

Anf. 42 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Det här blir väl en debatt som vi får fortsätta med. När det gäller styrningen handlar det om den inriktning som sker via medel. På det tillämpade området är det t.ex. väldigt viktigt att vi har kvar sektorsorgan och annat. Men det kan vi kanske inte gå in på nu.

Nu handlar det om Vänsterpartiets synpunkter på de studerandes möjligheter att göra en akademisk karriär. Då tycker jag att det är mer intressant varför man lägger på gränser så att vissa kan falla ur systemet. Det handlar väldigt ofta om kvinnor, men också män. Det finns faktiskt ett syfte med att vara ute tillfälligt och arbeta internationellt eller arbeta på fältet om man ska disputera som läkare. Det finns andra områden också som inte enbart har att göra med sjukdom och barnafödande, även om det är något som kan göra att man vill bedriva studier på halvfart. Jag tycker att dessa hårda gränser som förhindrar människors fria val är ett allvarligt hot särskilt mot kvinnor.

För övrigt tror jag att det är jätteviktigt att vi försöker finna det öppna samtalet och den öppna dialogen mellan partier när vi talar om att vi ser problemen. Forskningspolitiken är långsiktig. Forskningen är en viktig del av samhällsutvecklingen. Den bör bli föremål för breda politiska lösningar.

Anf. 43 BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik:

Fru talman! Jag tycker att jag redan har besvarat den första frågan.

Det är väldigt bra att vi bedriver det öppna samtalet. Ju fler som deltar i det samtalet, desto bättre är det. Jag inledde faktiskt med att säga att det är ganska fantastiskt att vi över partipolitiska gränser är så överens om forskningspolitiken. Sedan sade jag att trots detta finns det ett antal motioner, bl.a. ett antal kristdemokratiska yrkanden som jag upplever har väldigt lite av konkretion i nuläget. Det var detta som jag hade en fundering kring.

Anf. 44 GUNNAR GOUDE (mp):

Fru talman! Per Bill gjorde en liten jämförelse mellan den här mandatperioden och den förra mandatperioden när det gäller forsknings- och utbildningsfrågor. Vi som var med förra mandatperioden kan konstatera en skillnad. Då hade vi ganska våldsamma debatter i kammaren för att försöka övertyga regeringen om att grundforskningen skulle ha ett kraftigare stöd och att det rådde obalans mellan grundforskning och tillämpad forskning. I en rad frågor var debatten ganska hätsk.

Det ser lite annorlunda ut den här perioden. Nu har vi fått en proposition från regeringen där man betonar vikten av stöd till grundforskningen och forskarutbildningen. Vi i oppositionspartierna känner igen oss på en

rad punkter. Det är förslag som kommer igen i propositionen. Miljöpartiet känner igen mycket, men vi är långt ifrån ensamma. Det är många partier som känner igen detta.

Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna har samverkat kring den här propositionen som i andra utbildningsfrågor. Jag vill klart säga att det inte alls har varit fråga om några hårda förhandlingar för att få den här prägeln. Nu finns det ett gemensamt synsätt, en grundsyn, på de här frågorna. Det underlättar arbetet. Det finns alltså inga konflikter på den punkten. Jag tycker att det också återspeglas i debatten. Det är en helt annan situation när vi nu diskuterar möjligheterna att utveckla svensk forskningspolitik på ett aktivt sätt.

Jag skulle vilja betona en skillnad som är intressant. Det gäller öppenheten i alla avseenden. Regeringen, och Thomas Östros får väl personifiera den, har lagt ned ett stort arbete på att lyssna på högskolor, universitet, forskare, näringslivet, den offentliga sektorn och andra politiska partier. Detta återspeglas i propositionen som ett förslag till hur det fortsatta forskningspolitiska arbetet ska se ut med en forskningsproposition varje mandatperiod. Där ska det finnas ett bra underlag genom att alla instanser ska ha möjlighet att ge sina synpunkter i kunskapsstrategier och forskningsstrategier som ska redovisas. Förhoppningsvis kommer detta att bli ett bra underlag och instrument. Det kommer i alla fall att bli betydligt bättre än de budgetredovisningar och verksamhetsplaner som vi har sett hittills.

Det ser jag kanske som en av de viktigaste bitarna när det gäller det fortsatta arbetet. Jag vill gärna hänvisa dem som har efterlyst en bred politisk uppslutning kring detta och möjlighet att påverka det till Forskning 2000, som är ett exempel på detta. Jag satt i den utredningen. Alla politiska partier fanns representerade där. Den är ett exempel på att man i full enighet fick fram ett betänkande som faktiskt delvis ligger bakom den här propositionen.

Jag kan haka på det som Majléne Westerlund Panke påminde oss om, nämligen den våldsamma utveckling som har skett sedan 50-talet när det gäller utbildning, högre utbildning och forskning. På 50-talet gick det lika många elever på gymnasiet som det går på forskarutbildningen nu. Det är naturligtvis en kolossal förändring. Dessutom går alla i gymnasiet nu, vilket man inte gjorde på 50-talet. Det är en förändring. Det finns många människor i forskarutbildningen och inom forskningen. Expansionen har skett mycket snabbt och accelererat under de sista tio åren.

Då är det naturligtvis självklart att man måste stanna upp och fråga sig om kvaliteten bibehålls under den här volymökningen. Det handlar egentligen om flera frågor. Får vi in rätt folk? Hur är det med den sociala snedrekryteringen? Hur är det med jämställdheten mellan män och kvinnor? Hur är det med handikappade osv.? Finns de med i detta? Eller har ökningen gått så snabbt att vi har tappat vissa grupper?

Jag tror att dessa frågor är viktiga. De ska uppmärksammas speciellt i det fortsatta arbetet så att vi får en utveckling av kvaliteten när det gäller forskning och forskarutbildning som gör det möjligt för alla grupper i samhället att ta del av detta.

I kommittén Forskning 2000 sade vi nästan varje sammanträde att det vi egentligen skulle ägna oss åt var att ta reda på hur man skapar kreativa miljöer. Vi talade mycket om detta. Jag ska erkänna att vi inte kom fram

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

till något enkelt svar på den frågan. Den får väl gå vidare till den lilla grupp som nu arbetar med forskningens organisation och finansiering och till alla som är involverade i det fortsatta utvecklingsarbetet när det gäller forskningspolitiken.

Det handlar alltså om att få i gång initiativkraft, kreativt tänkande osv. I första hand tänker man på de unga som kommer in i systemet, de unga forskarna. Utbildningsministern berörde just det problemet. Jag tror att det är riktigt att det är den gruppen som vi måste fokusera på nu. De kommer in i ett gammalt system.

Det finns av naturliga skäl en viss åldersstelhet vid de svenska universiteten och högskolorna. Systemet byggdes ut under 60- och 70-talen, och i det sitter åldrande professorer – som t.ex. jag – och lärare kvar. Dessutom sköts strukturen inom forskningsfinansieringen av dessa personer. Samma personer sitter som institutionschefer och forskningsledare och delar ut pengar i fakultetsstyrelserna och forskningsråden.

Det är naturligtvis väldigt svårt för en ung genial forskare att slå sig in och komma åt resurser och snabbt få arbetsmöjligheter. Standardvägen är att gå in i något av de etablerade projekten, anpassa sig till de problemställningar som finns, göra ett bra jobb och därmed få sin forskarkarriär säkrad.

Jag tror att Karolinska institutet, som utbildningsministern gav som exempel, är ovanligt gynnat när det gäller möjligheterna att få stöd också för lite vilda idéer. Man har där en annan typ av resurser, och man ligger nära tillämpningsområden och en dynamisk forskningsmiljö internationellt.

Denna fråga är kanske en av de viktigaste. Jag skulle vilja se den unga forskare som kan slå sig in och t.ex. få del av EU-medlen. Det är en fullständigt orimlig tanke. Man får också fram fel personer när man kräver att forskarna ska vara väldigt duktiga på ansökningshandlingar, skickliga på sammanträdesrutiner osv. Goda forskare får vara unga, galna, kreativa och högt begåvade, men man ska inte förvänta sig att de ska fungera i det lite stela system som vi har. Vi ser i det här avseendet med spänning fram emot nästa forskningsproposition.

Jag vill nämna två frågor som jag tror kommer att bli viktiga och som lite berör det som andra här har sagt. Den ena är betydelsen av att vi får ökad rörlighet. Vi har många små och medelstora högskolor, och de kommer förhoppningsvis att profilera sig, men studenterna och forskarna behöver naturligtvis få tillgång till en större och bredare kunskapsvolym. Jag tror att det förutsätter ett annat sätt att se på forskning och inte minst på forskarutbildning, så att man kan söka kunskap på olika ställen.

Vi behöver alltså få en forskarutbildning som är mycket mindre bunden till en ort. Man ska på ett helt annat sätt kunna flytta. Tyvärr har vi t.o.m. under den förra mandatperioden byggt in vissa bromsar, t.ex. i tjänstemeriteringen. Man kan som lektor bygga på sin kompetens och därmed med automatik bli professor på det lärosäte där man sitter. Det uppfordrar inte till att man flyttar på sig. Det finns också andra sådana bromsar som bör uppmärksammas. Vi bör på olika sätt stimulera rörligheten.

En annan fråga är vad utbildningen ska leda till. Vi har ett stort behov av specialister inom teknik och naturvetenskap, och det måste tillgodoses. Naturligtvis har vi ett stort behov av specialister även inom andra

områden. Skälet till att man talar just om naturvetenskap och teknik är ju, som utbildningsministern sade, att det där just nu finns ett akut behov. Dessutom vet vi att behovet kommer att stå kvar i framtiden.

Självfallet finns det behov av forskning och utveckling även inom områdena samhällsvetenskap, lärarnas situation och pedagogisk forskning – det behövs speciallärare, specialpedagoger och psykologer i skolan – och självklart också inom humaniora när vi ska arbeta i ett internationellt perspektiv. Det behövs kunskap om andra länder, språkkunskaper osv. Det är oerhört viktiga områden. Kulturen är naturligtvis alltid viktig. Den kommer aldrig att ställas på undantag, i varje fall inte så länge Miljöpartiet har möjlighet att påverka.

Analyserna av kulturforskningen har varit väldigt dåliga. Det beror inte på att man skär ned i det avseendet, men det har inte varit det område som just nu har aktualiserats. Det finns väl skäl att uppmärksamma kulturvetskaperna lite mer i fortsättningen.

Jag ska kort kommentera något av det som har sagts. Per Bill gör små försök att få i gång en politisk debatt, trots att vi är överens i väldigt många avseenden. Han tar upp den risk för gymnasifiering som jag har nämnt. Kreativiteten ökar kanske inte i takt med att studentgrupperna i föreläsningssalarna blir större. Det är den risk som han ser, och den bör man naturligtvis uppmärksamma. Jag tror inte att den frågan är så parti-skiljande.

Det gäller kanske däremot frågan om man ensidigt betonar elitdelen av forskningsutbildningen. Ska 50 % av Sveriges folk genomgå eftergymnasial utbildning och låta en mycket stor del gå vidare i forskning och forskarutbildning, som behövs för olika delar av samhället, bör också väldigt många andra saker observeras.

Våra åsikter skiljer sig vidare i frågan om statligt ansvar eller inte. Jag hör till dem som tror att staten som huvudman för universitet och högskolor kan garantera dessas frihet, medan privat ägande, stiftelser osv. snarare leder till att friheten på sikt inskränks. Jag är också mån om att de politiska skillnaderna i de fundamentala avseendena ska vara tydliga och kvarstå, så att människor vet hur de i framtiden ska lägga sin röst.

Yvonne Andersson! Vi har år efter år fört fram en motion om en kvinnofälla som jag brukar tala om. Föreskriften att fem år efter doktorexamen får räknas till godo som merit till forskarassistenttjänst är en kvinnofälla, och det föreslås nu i propositionen att den ska tas bort. Den föräldraledighet som Yvonne Andersson nämnde får då räknas av i meritiden. Detta finns alltså med.

Kristdemokraterna föreslår nu att man tar steget fullt ut och helt tar bort femårsgränsen. Vi får väl gå vidare i arbetet i frågan. Det är inte alldeles enkelt, eftersom vi också vill ha unga forskare i vårt land. Det får inte bli så att det bara är gamla personer med meritering från hundra vetenskapliga tidskrifter som kommer åt de här tjänsterna i en hård konkurrens. På något sätt måste detta styras.

Vi får återkomma till de här frågorna. Ett stort steg tas nu i rätt riktning, och det som Yvonne Andersson efterlyste är alltså redan gjort.

Ulf Nilsson talade om doktorandtjänsterna. Många har tyckt att den frågan ska bevakas, och Högskoleverket har nu i uppdrag att göra en

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Forskningsfrågor

inventering av hur de nya reglerna för antagning bl.a. till forskarutbildningen slår.

Med hänsyn till talartiden slutar jag med detta. Jag vill bara än en gång säga att vi med glädje står bakom propositionen. Samarbetet är trevligt och sett ur vår synpunkt fruktbärande. Det finns en samsyn som jag tror också omfattas av många andra partier.

Anf. 45 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Att döma av Gunnar Goudes slutord ser det ut som om Miljöpartiets möjligheter att ha inflytande över regeringens högskolepolitik är goda.

Gunnar Goude talar om rätt rekrytering till högskolan. I dag har vi faktiskt inget bra rekryteringsinstrument till högskolan. Betygen från gymnasiet är omgjorda från att ha varit grupprelaterade och därmed vitt anpassade till rekrytering och urval till att ha blivit målrelaterade. De är ett komplement till utvecklingssamtalen med eleverna och deras föräldrar. Därmed kan individer inte ställas mot varandra vid betygssättningen. Tyvärr har man valt att göra siffror av de målrelaterade betygen, betyg som ska avgöra i vilken grad eleverna har nått de för kursen och utbildningen uppställda målen.

Vad tänker Miljöpartiet göra åt detta? Vi riskerar i dag att unga människor förlorar möjligheterna att fullborda sina framtidsdrömmar därför att de inte kommer in när de värderas utifrån hur de har fått sina kunskaper. Har Miljöpartiet grubblat över detta?

Anf. 46 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! För det första tycker vi att det är viktigt att man fortsätter utbyggnaden av antalet platser, så att fler kan komma in. På den punkten skiljer vi oss lite grann från kristdemokraterna.

För det andra tror vi att betyg är väldigt dåliga urvalsinstrument och vill ta bort betygen, en fråga som vi driver gemensamt med Vänsterpartiet. Vi vill i stället ha antagningsprov av olika slag.

Vi tycker alltså att man bör lägga ned betydligt större omsorg på att pröva och vägleda de studerande som ska komma in på en lång utbildning. Det har inte så mycket med forskningsfrågorna att göra, men det är alltså ett klart ställningstagande: bort med betygen, bra antagningsprov och fler platser på grundutbildningen! Jag hoppas att jag förstod frågan rätt. Det kan hända att jag missuppfattade den.

Anf. 47 YVONNE ANDERSSON (kd) replik:

Fru talman! Då tackar jag för det svaret, även om jag inte riktigt förstår hur Miljöpartiet har fått sitt inflytande förverkligat i det högskolepolitiska arbete som regeringen gör. Vi har tidigare diskuterat även grundutbildningen när det gäller fördelningen mellan olika ämnes- och kunskapsområden.

Vad finns det då för framtidsutsikter att man får ett antagningssystem som blir rättvist mot de människor som söker sig in på utbildningar? Vi kommer ändå bevisligen inte att komma till det tillstånd då alla kan komma in på de platser de själva önskar.

Anf. 48 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Vi arbetar naturligtvis för att man ska få fakta i målet när det gäller betygen, alltså att man helt enkelt sätter i gång och gör en utvärdering av vilket prognostiskt värde när det gäller studieframgång och yrkesframgång som betygen från gymnasieskolan har. Det kommer vi väl förr eller senare att få gehör för. Det vore ju konstigt om man på lång sikt skulle motarbeta tanken att man vill ha ett faktaunderlag i de här frågorna.

När det gäller det utökade antalet platser på grundutbildningen för högre studier står vi bakom regeringens förslag. Det är ingenting som vi har drivit ensamma från Miljöpartiet på något sätt, utan vi stöder det helhjärtat.

Anf. 49 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Gunnar Goude diskuterar i sitt anförande även han vikten av kvalitet och forskning. Han säger också att det är oerhört viktigt att de mindre högskolorna får möjlighet att profilera sig. Men jag ser inte riktigt var ambitionen för det finns hos Miljöpartiet.

Centerpartiet är väl ett av de partier som har visat störst intentioner att stärka just de mindre högskolornas roll och ge dem den här möjligheten till att profilera sig, till att bli en profilhögskola och till att få en bra forskning. Vi har t.ex. förutom de pengar som vi har till de nya universiteterna, Mithögskolan, Karlskrona/Ronneby och Kalmar, lagt närmare 100 miljoner kronor extra för den utvecklingen. Vi har vår idé om en kvalificeringstrappa.

Men Gunnar Goude, var finns den möjligheten, som du ser det, för de mindre högskolorna att kunna profilera sig, skärpa sin forskning och hitta nya idéer och möjligheter utifrån de ambitioner som ni har i dag?

Anf. 50 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Möjligheten att profilera sig ligger ju ute på de enskilda högskolorna. De har ju visat att de kan det också; det sker ju i samverkan med kommun, landsting, näringslivet i regionen osv. Karlskrona/Ronneby är ett bra exempel på en profilering som också har en internationell inriktning.

Pengar finns inte i oändlig mängd, utan det handlar om en prioritering, och saker får ske i en viss ordning. Det Sofia Jonsson t.ex. nämnde är naturligtvis sådant som hamnar högt på prioriteringslistan.

När det gäller kvalitetskraven skrev jag under förra mandatperioden upprepade gånger motioner om att man inte skulle finansiera forskningen på de små och medelstora högskolorna genom att dela ut forskningsmedel rakt över med ungefär lika mycket till alla eller i proportion till storleken, utan att man skulle införa ett kvalitetskriterium och låta de små och medelstora högskolorna få en särskild forskningsfond. Man skulle då söka medel där för forskning och naturligtvis automatiskt profilering, men ansökan skulle då bedömas utifrån kvaliteten så att pengarna kom dit där man hade de bästa utvecklingsmöjligheterna. Nu blev det inte så under den förra mandatperioden, och nu är det för sent, eftersom man redan har delat ut de här pengarna. Jag skulle väl knappast tro att någon går med på att man ändrar systemet i nuläget och inrättar detta. Men jag

tycker fortfarande att vår idé är något bättre än den som nu genomdrevs förra mandatperioden.

Anf. 51 SOFIA JONSSON (c) replik:

Fru talman! Jag tycker mig höra någonstans hos Gunnar Goude att idéerna finns för att fortsätta utveckla och att det också är viktigt med medel. Och det är det ju. Ska möjligheten finnas att nå de mål som man sätter upp – och som också Gunnar Goude sätter upp – t.ex. att man ska stärka de mindre högskolorna och att man ska stärka forskningen och möjligheten till att profilera sig, så är ju medel en väldigt viktig del. Självfallet ska det kopplas till kvalitet och möjligheterna till utveckling.

Jag vill ställa en slutlig fråga. Vi har ju diskuterat det här tidigare. Gunnar Goude sade att det är trevligt med samverkan och en bred överenskommelse och att det är viktigt att fortsätta med det. Ser och hoppas Gunnar Goude och Miljöpartiet då att det ska kunna tillkomma en bred överenskommelse där alla riksdagspartier blir inbjudna såväl som forskningsrepresentanter för att komma fram till de grundliga riktlinjerna för forskningspolitiken?

Anf. 52 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Först vill jag, för att saker ska hamna på rätt plats, påpeka att det inte är jag som är utbildningsminister. I propositionen föreslår regeringen att forskningen på de små och medelstora högskolorna ska stärkas på sikt och att profileringen är viktig. Det har inte varit någon stridsfråga på något sätt, och vi står naturligtvis bakom detta och kommer att fortsätta så.

När det gäller den breda parlamentariska samverkan ska jag inte heller stå här och uttala mig om hur formerna ska se ut för en sådan. Men det är väl alldeles klart att om man sätter upp ett finger i luften och känner vindriktningen, så blåser det i riktning mot ökad samverkan. De exakta formerna för det får vi återkomma till.

Anf. 53 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt att förlänga den här debatten ytterligare, men eftersom jag blev apostroferad av Gunnar Goude ska jag naturligtvis ta upp den tråd som Gunnar Goude spann på, nämligen min oro för gymnasifieringen av den högre utbildningen. Man gör t.ex. på flera tekniska högskolor matematikprov som återkommer år efter år. Där har man sett hur resultaten har försämrats.

Då trodde man att detta kanske berodde på att vi nu tar in flera: Vi tar och räknar om så att bara resultaten för dem som hade kommit in om vi hade haft ca 30 % färre platser räknas! Men även då har kunskapen sjunkit, och det oroar mig.

På samma sätt oroar det mig att vi får en högstadifiering av gymnasieskolan, och kanske är det redan där vi har roten till det onda, nämligen att det i många skolor är så stökigt och bråkigt att man inte kan tillgodogöra sig kunskapen och att man inte har möjlighet att så att säga lägga goda kunskapsgrunder som man sedan kan använda på universitetet. Båda de här sakerna oroar mig.

Anf. 54 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tackar för de synpunkterna. Den debatten skulle jag väldigt gärna vilja föra utförligt, men det här är väl inte rätta tillfället eftersom vi har en forskningsproposition att diskutera.

Men det är klart att blivande forskare måste ha fått sin grund i ett bra gymnasium och en bra grundskola, och jag skulle vilja säga en bra förskola också.

Att matematikkunskaperna sjunker tror jag – som jag har uppfattat det utan att ha detaljstuderat frågan – att man kan säga är ett faktum, som man kan titta på. En gissning är att förklaringen väl förmodligen ligger i gymnasieutbildningen. Sedan finns det ju möjligheter att inhämta matematikkunskaper om man så önskar även i vuxen ålder, så den tekniska högskolan kan väl ordna så att de studerande får den här kunskapen på plats om det är så att vissa delar fattas. Men låt oss inte ta den detaljdiskussionen!

Det är viktigt att vi får hög kvalitet; där är vi överens.

Anf. 55 PER BILL (m) replik:

Fru talman! Många universitet gör ju detta nu. Man funderar på att ha ett basår för att ge grundläggande kunskaper så att studenterna verkligen kan tillgodogöra sig högskolestudier, och likadant får man sedan göra i forskarutbildningen för att se till att de som börjar där har de kunskaper som behövs. Men det här är ju inte heller riktigt bra, dvs. att vi ska behöva använda tid för så att säga upphämtning av kunskaper vid varje skild del av utbildningen.

Anf. 56 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag kan bara säga – jag vill inte bli polemisk, men i alla fall – för att runda av det hela: Jag tror att vi är överens om att gymnasieskolan och grundskolan har problem i dagsläget, och jag tror att vi är överens om att det bl.a. beror på lärartillgången, alltså att lärarbristen ökar, och att vi därför vill avsätta betydande resurser för att få både fler lärare och fler speciallärare osv. i skolan. Vi kan bara konstatera att den förstärkningen behövs. Då blir det kanske också bättre på Chalmers och Tekniska högskolan.

Anf. 57 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Gunnar Goude nämnde återigen frågan om doktorander och de förändringar som genomfördes för ett par år sedan. Han uttalade en vilja att följa utvecklingen och se om man kan göra någonting åt den. Nu har man redan gjort en genomgång. Vi har fått facit. Antalet doktorander har sjunkit kraftigt. Vi vet att det är kris på många högskolor med brist på disputerade lärare.

Fru talman! Jag tycker att det är lite passivt att bara följa utvecklingen. Jag hade uppskattat om Gunnar Goude m.fl. hade uttryckt en klar vilja att förändra systemet. Det behöver inte bli samma system som vi hade före reformen. Jag är övertygad om att vi måste öppna möjligheter att doktorera på olika sätt utan den stela finansieringsprincip vi har i dag. Vi vet redan att det har drabbat antalet doktorer.

Anf. 58 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Jag tror att det är riktigt. Framför allt har det drabbat dem som tänker söka in på utbildningen att det har varit svårare att komma in. Det finns en höjd tröskel just nu som kanske inte är motiverad med tanke på önskad kvalitet i forskarutbildningen osv. Sedan bör man uppmärksamma att antalet doktorerade, dvs. de som fullföljer sin examen, ökar. Det är inte någon dålig utveckling i det hänseendet.

Jag tror personligen att det finns skäl att titta på effekterna av den reform vi var emot, i den utformning den hade, när det gäller de olika ämnena. Det ser olika ut för olika ämnen, och den är lite stel rakt över. Om man som exempel tar historieämnet på universitetet slår det där väldigt annorlunda än på medicinska och tekniska utbildningar osv.

Min förhoppning är att det uppdrag som Högskoleverket nu har att titta på vilka effekter som regelförändringen i antagningen har för doktoranderna kommer att ge information som vi sedan kan ta till vara för att komma med eventuella förslag om förbättringar. Men låt oss invänta den informationen. Det är bra att få fram faktamaterialet.

Anf. 59 ULF NILSSON (fp) replik:

Fru talman! Vi har redan nu en hel del uppgifter. Det finns naturligtvis mycket att diskutera, bl.a. om standardtiden för hur länge man ska hålla på med en avhandling ska vara densamma i olika ämnen. Jag hoppas att det inte bara gäller Gunnar Goude personligen utan att både Gunnar Goude och hans parti är beredda att framdeles aktivt diskutera positiva förändringar som verkligen behövs.

Anf. 60 GUNNAR GOUDE (mp) replik:

Fru talman! Det är lätt att uppfylla den förhoppningen. Det är precis det jag talade om. Man bör titta på skillnaden mellan de olika ämnena och funktionerna.

Inom humaniora har man en helt annan tradition. Det ligger ett värde i att man har personer som går inne i doktorandsystemet kanske på halvtid eller kvartstid och också har ett arbete utanför, t.ex. på ett museum. Man får då den knytning mellan universitet och samhälle som vi alla är överens om på ett lite annorlunda sätt än t.ex. knytningen mellan industri och ett tekniskt ämne.

Det ser annorlunda ut, och detta bör belysas. Sedan kan man överväga konsekvenserna. SFS, Sveriges förenade studentkårer, har väl ungefär samma inställning i den här frågan som Miljöpartiet.

Anf. 61 ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd):

Fru talman! Som tillägg till en mycket intressant debatt tänkte jag uppehålla mig några minuter runt frågan om tillräckliga resurser för forskning inom olika vetenskapsområden. Forskarutbildning och forskning är en förutsättning för förnyelse i samhället. Kristdemokraterna vill se en välplanerad utbyggnad i jämn och hög takt, där utbyggnaden av grundutbildning och forskning går hand i hand.

Det saknas inte resurser för forskning. Det finns gott om resurser för forskning. År 1998 satsade staten 15 miljarder och näringslivet 40 miljarder. Det kan ställas i relation till statens anslag för utbildning, universitetsforskning och studiestöd som tillsammans blir runt 54 miljarder.

Vad det handlar om är att förvalta dessa resurser så att kvaliteten tillgodoses på bästa möjliga sätt.

Alltför ofta tycker jag mig märka att kvantitet går före kvalitet. Det gäller också vid tilldelning av nya platser och forskningsmedel. Kvalitet är ett mångdimensionellt begrepp. Det bästa måttet på kvalitet är givetvis den kompetens utbildningen leder till, men det borde också kunna mätas med antalet disputerade lärare på en högskola eller ett universitet.

Jag ska nämna några exempel. Enligt budgetpropositionen för år 2000 har 57 % av lärarna på Göteborgs universitet disputerat. Som jämförelse kan nämnas att 55 % av lärarna vid Högskolan i Skövde har disputerat. Det skulle inte vara orimligt att denna högskola skulle kunna få utbyggd teknisk utbildning och forskning och t.o.m. bli ett forskande akademiskt lärosäte. De nya universiteten, som fick huvuddelen av utdelningen i 1999 års vårproposition, kommer inte upp i denna procentandel disputerade lärare. Karlstads universitet redovisar 35 %, Örebro universitet 25 % och Växjö universitet 30 %.

Fru talman! En annan fråga som utbildningsministern bör titta på är olika professioner och kompetenser i forskningsråd, forskningsnämnder och forskningsstyrelser och varifrån i landet företrädarna kommer för att få en så god balans som möjligt vad gäller vetenskapsområden och främjande av hela landets kunskapsutveckling.

Forskningen om högskolan och dess egna processer måste intensifieras för att stärka kvaliteten. Det är mycket viktigt att vårdutbildningar och lärarutbildningar blir mera forskningsanknutna. Bristen på postdoktorala tjänster måste uppmärksammas bättre. Den tvärvetenskapliga forskningen är mycket viktig från en vidare samhällssynpunkt.

Med detta vill jag ytterligare förstärka kristdemokraternas krav om bättre helhetssyn på forskningen, resurser för forskning till alla vetenskapsområden, hög inomvetenskaplig kvalitet och balans mellan bredd och koncentration i landet. I övrigt hänvisar jag till vad Yvonne Andersson framfört om kristdemokraternas syn på forskningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

UbU3 Forskningsfrågor

Mom. 1 (behovet av en samlad och långsiktig strategi för svensk forskning)

1. utskottet

2. res. 1 (m, kd)

Votering:

181 för utskottet

95 för res. 1

1 avstod

72 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Prot.

1999/2000:16

20 oktober

Forskningsfrågor

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 105 s, 34 v, 15 c, 13 fp, 14 mp
För res. 1: 60 m, 35 kd
Avstod: 1 s
Frånvarande: 25 s, 22 m, 9 v, 7 kd, 3 c, 4 fp, 2 mp
Agneta Lundberg (s) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 3 (statens uppgifter inom forskningsområdet)

1. utskottet

2. res. 3 i motsvarande del (kd)

Votering:

180 för utskottet

35 för res. 3

62 avstod

72 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 106 s, 1 m, 34 v, 12 c, 13 fp, 14 mp

För res. 3: 35 kd

Avstod: 59 m, 3 c

Frånvarande: 25 s, 22 m, 9 v, 7 kd, 3 c, 4 fp, 2 mp

Mom. 6 (lärosätenas möjligheter att bedriva forskning och forskarutbildning)

1. utskottet

2. res. 4 i motsvarande del (c)

Votering:

168 för utskottet

15 för res. 4

92 avstod

74 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 106 s, 34 v, 1 kd, 13 fp, 14 mp

För res. 4: 15 c

Avstod: 60 m, 32 kd

Frånvarande: 25 s, 22 m, 9 v, 9 kd, 3 c, 4 fp, 2 mp

Chatrine Pålsson (kd) anmälde att hon avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

Mom. 16 (översyn av myndighetsstrukturen m.m.)

1. utskottet

2. res. 5 i motsvarande del (fp)

Votering:

246 för utskottet

25 för res. 5

3 avstod

75 frånvarande

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 105 s, 58 m, 34 v, 34 kd, 1 fp, 14 mp
För res. 5: 1 kd, 12 c, 12 fp
Avstod: 1 m, 2 c
Frånvarande: 26 s, 23 m, 9 v, 7 kd, 4 c, 4 fp, 2 mp

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

Övriga moment

Kammaren biföll utskottets hemställan.

5 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 20 oktober

1999/2000:87 av *Ewa Thalén Finné* (m) till statsrådet Lars-Erik Lövdén

Utländsk konkurrens inom byggsektorn

1999/2000:88 av *Anders Sjölund* (m) till miljöminister Kjell Larsson

Miljöprovning av Botniabanan

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 26 oktober.

6 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 20 oktober

1999/2000:47 av *Jonas Ringqvist* (v) till jordbruksminister Margareta Winberg

Onödig avlivning av nötkreatur

1999/2000:48 av *Erik Arthur Egervärn* (c) till jordbruksminister Margareta Winberg

Jordbrukets regeltillämpning

1999/2000:49 av *Rolf Gunnarsson* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

Avlivning av icke EU-märkta kor

1999/2000:50 av *Lars Hjertén* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

Tillämpningen av EU-regler

1999/2000:51 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till statsrådet Ingela Thalén

Finansieringen av försäkringskassornas utvecklingsprogram

1999/2000:54 av *Rolf Gunnarsson* (m) till försvarsminister Björn von Sydow

Hemvärnet

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

1999/2000:55 av *Inga Berggren* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

Functional foods

1999/2000:57 av *Marietta de Pourbaix-Lundin* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

De skjutna korna i Ljungskile

1999/2000:65 av *Inger René* (m) till jordbruksminister Margareta Winberg

Avlivning av kor

1999/2000:69 av *Marianne Andersson* (c) till jordbruksminister Margareta Winberg

Märkning av djur

1999/2000:70 av *Gunnel Wallin* (c) till jordbruksminister Margareta Winberg

Avlivningen av nötkreaturen i Bohuslän

1999/2000:74 av *Caroline Hagström* (kd) till jordbruksminister Margareta Winberg

Säker livsmedelsmärkning

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 26 oktober.

7 § Kammarén åtskildes kl. 12.51.

Förhandlingarna leddes
av förste vice talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 18
(delvis) och
av andre vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

LISBETH HANSING ENGSTRÖM

/Barbro Nordström

Innehållsförteckning

Prot.
1999/2000:16
20 oktober

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott.....	1
3 § Beslut om utskottsbetänkanden som slutdebatterats den	
13 oktober	1
KU2 Frågor om styrelseskick och demokrati	1
KU3 Statlig förvaltning	5
SoU2 Redovisning av fördelningen av medel från	
Allmänna arvsfonden under budgetåret 1998	7
KrU2 Bibliotek, litteratur och kulturtidskrifter	7
AU2 Företagshälsovård m.m.	8
4 § Forskningsfrågor	10
Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU3	10
Anf. 1 PER BILL (m)	10
Anf. 2 YVONNE ANDERSSON (kd).....	13
Anf. 3 SOFIA JONSSON (c)	15
Anf. 4 ULF NILSSON (fp).....	18
Anf. 5 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s)	20
Anf. 6 PER BILL (m) replik.....	22
Anf. 7 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	22
Anf. 8 PER BILL (m) replik.....	23
Anf. 9 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	23
Anf. 10 SOFIA JONSSON (c) replik	23
Anf. 11 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	24
Anf. 12 SOFIA JONSSON (c) replik	24
Anf. 13 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	25
Anf. 14 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	25
Anf. 15 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	25
Anf. 16 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	26
Anf. 17 MAJLÉNE WESTERLUND PANKE (s) replik	26
Anf. 18 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	26
Anf. 19 ULF NILSSON (fp) replik	31
Anf. 20 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	31
Anf. 21 ULF NILSSON (fp) replik	32
Anf. 22 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	32
Anf. 23 SOFIA JONSSON (c) replik	33
Anf. 24 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	33
Anf. 25 SOFIA JONSSON (c) replik	34
Anf. 26 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	34
Anf. 27 PER BILL (m) replik.....	35
Anf. 28 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	35
Anf. 29 PER BILL (m) replik.....	36
Anf. 30 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	36
Anf. 31 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	37
Anf. 32 Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	37
Anf. 33 YVONNE ANDERSSON (kd) replik	38

Anf. 34	Utbildningsminister THOMAS ÖSTROS (s).....	38
Anf. 35	BRITT-MARIE DANESTIG (v)	39
Anf. 36	PER BILL (m) replik	42
Anf. 37	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	42
Anf. 38	PER BILL (m) replik	42
Anf. 39	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	43
Anf. 40	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	43
Anf. 41	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	43
Anf. 42	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	44
Anf. 43	BRITT-MARIE DANESTIG (v) replik	44
Anf. 44	GUNNAR GOUDE (mp).....	44
Anf. 45	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	48
Anf. 46	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	48
Anf. 47	YVONNE ANDERSSON (kd) replik	48
Anf. 48	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	49
Anf. 49	SOFIA JONSSON (c) replik.....	49
Anf. 50	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	49
Anf. 51	SOFIA JONSSON (c) replik.....	50
Anf. 52	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	50
Anf. 53	PER BILL (m) replik	50
Anf. 54	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	51
Anf. 55	PER BILL (m) replik	51
Anf. 56	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	51
Anf. 57	ULF NILSSON (fp) replik	51
Anf. 58	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	52
Anf. 59	ULF NILSSON (fp) replik	52
Anf. 60	GUNNAR GOUDE (mp) replik.....	52
Anf. 61	ULLA-BRITT HAGSTRÖM (kd)	52
Beslut		53
	UbU3 Forskningsfrågor	53
5 §	Anmälan om frågor för skriftliga svar	55
6 §	Anmälan om skriftliga svar på frågor	55
7 §	Kammaren åtskildes kl. 12.51.	56

